

“...ЖИМ ЮРИШИМИЗ ЕТАР!”

Ҳар бир миллатнинг тақдири, эртанги куни кўп жиҳатдан ўша халқнинг илм-маърифатига боғлиқ. Илм-маърифатнинг асосий ўчоғи эса мактабдир. Маҳмудхўжа Бехбудий таърифи билан айтганда: “...макотиб – таракқиётнинг бошланғичи, мада-

ният ва саодатнинг дарвозасидир. Ҳар бир миллат, энг аввал, макотиби ибтидоийсини замонча ислоҳ этиб кўпайтирмагунча, таракқий йўлига кириб, маданиятдан фойдаланмас.

Маданияти ҳозирадан маҳрум қолуб, санойеъ

Маърифат орзуси

ва маориф салоҳи ила қуролланмаган миллат эса, дунёда роҳат ва саодат юзини кўролмас”. Ҳа, инсон

(Давоми 7-бетда)

Бу гулшан саҳнида...

БИР ДАҚИҚАЛИК ТАБРИК

Президентнинг фотографи шунчалик нуфузли одам эканлигига ўғил уйлантириши тўйида ишонч ҳосил қилдим. “Наврўз” тўйхонасига борганимда бари казо-казолар жам бўлганига гувоҳ бўлдим. Нақ киборлар давраси. Фарҳод Қурбонбоев уйлантираётган ўғли биз билан жамоадош эди.

Бир маҳал тўй соҳиби олдимга келиб “Ёшларни табриклаб қўймайсизми?” деб қолди. Мен:

– Бу меҳмонларингиз бизнинг гапни эшитармикан? – дедим.

– Эшитишар. Журналистлар топиб гапиришади-ку.

– Шу топда ўйланиб қолдим. Бу одамларга нима ҳам дейиш мумкин? Сен гапираётганда тингловчи қулоқ солмаса, гапиринг келмайди киши. Кўнглимда бир фикрни ўйлаб турдим.

– Ҳурматли меҳмонлар, агар эшитсангиз, битта гап айтаман, – дея сўз бошлагандим, “Нима гап экан?” деган маънода ҳамма жим бўлиб қолди.

– Келин-куёвга айтмоқчиман: Отаналарингиз тахтингизни яратиши мумкин, лекин бахтингизни ўзларингиз, ҳалол меҳнат билан яратинглар, – дея микрофонни бошловчига узатганимда атрофни олқишлар тутиб кетди. Шу қисқа табрик тўй соҳибига маъқул бўлганини “Ишга боришим керак, энди бизга рухсат” деганимда меҳмонларни қолдириб, то кўчагача қузатиб қўйганидан билдим.

(Давоми 6-бетда)

ЭСКИСИНИ ЙЎҚОТИБ, ЯНГИСИНИ ТОПДИКМИ?

Таълим-тарбия соҳасининг об-ҳавоси, пасту баланди, ютуқ-камчилиги-ю, муаммоларидан озгина бўлса-да, хабардор бўлганим учун ушбу мақолани ёзишга жазм этдим. Бошиданоқ айтиб қўяқолай, мақолани ўқиган газетхон шўролар замони таълимни кўмсаб юрганлар ҳалиям бор экан-да, деган фикрни хаёлига ҳам келтирмасин!

Чунки, мен қизил салтанат даври таълим тизимини макташ ёки унинг қайси бир жиҳатларидан ибрат олиш учун қўлимга қалам олмадим. Бундай ният тушимга ҳам киргани йўқ. Аммо, соҳанинг ўн беш-йигирма йил иссиқ-совуғи-ю, ташвиш-қувончини кўрган бир инсон сифатида ўрта махсус ва олий ўқув юртларимизда олиб борилаётган таълим-тарбия ишининг бугуни кечагидан, эртага бугунгидан сифатли ва самарали бўлишини, четдагилар ҳавас қилишини, керак бўлса, ўрганишини жуда-жуда истайман.

Аммо, мақсадга эришиш учун биргина истакнинг ўзи етарли эмас. Бунинг учун тинимсиз изланиш, ўқиш, ўрганиш, янгиликка интилиш кераклигини ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда. Тўғри, буни соҳанинг каттасидан кичигигача мендан-да яхшироқ билишади. Лекин, билган бошқа-ю, унга амал қилган бошқа-да. Чунки, бу гапни ўқувчи ёки талабага ҳар куни такрор-такрор айтган билан уни илм-фаннинг янги бир ўзанига солиб юборолмаймиз. Фанларни ўзлаштири-

шини бир неча поғона кўтаришимиз ҳам осон бўлмайди. Бу йўл билан ўқувчи ва талабаларимизнинг чуқур билим олишига эришиш мумкин бўлганида аллақачон жаҳон ҳавас қилгулик даражага етган бўлардик. Шу боис биз ҳамон “изланишда”миз. Илмий-педагогик йўналишда “изчил” фаолият олиб бораётган қатор-қатор тадқиқот институтларимиз-у, марказларимиз, уларнинг олимлари ҳам “изланиш”да. Аммо, негадир олдимиздан оққан сувнинг қадрини билмайми, гўёки ўзимизда иложи йўқдек, кўпроқ ташқарининг – хорижнинг янгилик ва тажрибасини татбиқ этишни афзал кўраётганга ўхшаймиз. Ахир, жаҳон илм-фани равнақиға беқиёс хисса қўшган Абу Али ибн Сино, Беруний, Хоразмий, Фарғоний, Улуғбеклар каби фахру-ифтихоримиз бўлган неча ўнлаб даҳоларнинг илмий мероси олдимиздан шарқираб оқиб турган зилол сув эмасми?

(Давоми 3-бетда)

Янгиланаётган Ўзбекистонда янгиланаётган конституциянинг қабул қилинаётганлиги муҳим аҳамият касб этмоқда.

БИЗ БЕФАРҚ ЭМАСМИЗ

жойга бўлган эҳтиёжини тўла қондириш, ер ва мулкнинг ҳуқуқий эгасига айланиши муҳимлиги алоҳида бобларда таъкидлаб ўтилган. Инсоннинг кадр-қимматини, шаънини улуғлаш, кадриятларини жой-жойига қўйиш конституциямизнинг асосий моҳиятини ташкил этади десак, тўғрироқдир.

Ҳозирда фуқаролар тегишли жойга мурожаат қилишлари учун идорама – идора сарсон-саргардон бўлиб юрмайди. Барча ҳудудларда Халқ қабулхоналарининг ташкил этилганлиги айтиш мумкин.

бўлди. Ариза ва шикоятлар жойида қўриб чиқилиб, муаммолар вақтида ҳал этиляпти. Одамлар ўзларининг конституцион ҳақ-ҳуқуқларидан тўлақонли фойдаланишяпти. Шундай экан, 30 апрель куни бўлиб ўтайдиган умумхалқ Референдумида барчамиз фаол иштирок этайлик, мамлакатимиз тараққиётига ўзимизнинг муносиб ҳиссамизни қўшайлик.

Камолиддин КЕЛДИБЕКОВ,
Ширин шаҳар иқтисодиёт ва
молия бўлими бошлиғи

Шу азиз ватаннинг тўлақонли фуқароси бўлган ҳар бир одам бу жараёнларга бефарқ қараётгани йўқ. Энг муҳими, бугунги кун одамларида янги фикр, янги тафаккур қилиш юзага келяпти. Замон ҳам шиддат билан олдинга интилмоқда. Барча соҳаларда чинакамига ўзга-

риш, янгиланиш кенг авж олган.

Шаҳримизда ҳам бутун мамлакатимизда бўлгани каби ободончилик, яратувчанлик ҳисси янада жўш урган. Инсонга, инсон омилига бўлган эътибор кучайганлигини ҳар жабҳада кузатиш мумкин. Айниқса конституциямизда аҳолининг уй –

ОНАМИЗДЕК АЗИЗ ТАБИАТ УНИ АСРАШ БУРЧИМИЗ

Тадбир

Шаҳримизнинг хушманзара ва гўзал жойларидан бири Ботаника боғида «Яшил Тошкент» деб номланган тадбир бўлиб ўтди. Дарахтларни оралатиб юмшоқ ўриндиқлар қўйилган экан, энг охирига бориб ўтирдик.

Тадбирда янгиланаётган Конституциядаги 49-модда ҳақида гапирилди. «Яшил Тошкент» тадбирида асосан табиат ва табиатни асраш ҳақида қизиқарли тарзда бизга ёқадиган саҳналар намойиш қилинди.

Табиат қўйнида ўтказилган бу тадбирдан олам-олам завқ олдик. Чунки табиатга ҳеч ким бефарқ бўлмаслиги ажойиб кўшиқ ва саҳналар орқали сингдирилди. Жасминанинг кўшиқлари, айниқса «Оламни асранг» деган кўшиғи кўпчиликка ёққани аниқ.

Тадбирда дарахтга урилаётган болта жуда таъсирли чиқибди. Биз тенги қизлар меҳмонларга тувакда ўсадиган гул тарқатишди. Шунингдек, ёнимизда турган қафасдаги қушларни эркинликка учуриб юборишга ўз ҳиссамизни қўшидик.

«Яшил Тошкент» биз ёшлар жиддий хулоса қилишга ундайдиган таъсирли тадбир бўлди. Айниқса, тадбир бошланишида катталарга қарата «келажакда болаларингиз кўзига қандай қарайсиз» деб хитоб қилинганида саҳнада турган болаларнинг тадбир иштирокчиларига

қарата кўзларини мўлтиратиб туриши нафақат катталарга, балки биз ёшларга ҳам таъсир қилди. Табиатни асраш бурчимиз эканлигини ҳис қилдик. «Она-табиат» ва «Қизча» монологлари қойилмақом ижро этилди.

Умуман олганда, Ботаника боғидаги «Яшил Тошкент» лойиҳаси бўлмиш Янгиланаётган конституциянинг 49-моддаси фуқароларнинг қулай атроф муҳит, экологик ҳуқуқ ва бурчлари ҳақида тарғибот тадбири бизга жуда-жуда ёқди.

Тадбирдан сўнг Ботаника боғини сайр қилиб, уйга қайтдик. Боғ бизга она-табиатни эслатадиган масканлигига яна бир бор ишонч ҳосил қилдик.

**Назмихон
МУРОДЖОНОВА**
Тошкент шаҳри,
Шайхонтоҳур туманидаги
320-мактаб ўқувчиси

ЭСКИСИНИ ЙЎҚОТИБ, ЯНГИСИНИ ТОПДИКМИ?

(Боши 1-саҳифада)

Уларнинг эзгу ишларини давом эттириб, дунёнинг машхур олимлари сафидан ўрин олган Қори Ниёзий, Ҳабиб Абдуллаев, Саъди Сирожиiddинов, Яхё Фуломов, Содик Азимов, Обид Содиқов, Иброҳим Мўминов сингари қатор академик олимларимиз яратган илмий мактаблар билимларидан бугунги ўқувчи ва талабаларимиз қай даражада баҳраманд бўлаётдилар? Уларнинг йиллар давомида не-не тўсиқларни енгиб, не-не машаққатлар билан яратган илмий-амалий кашфиётлари ёшларимизни нималарга илҳомлантираётти, нималарга даъват этаяпти? Математика, физика, кимё, биология, тарих, фалсафа каби кўплаб фанларни хайратли даражадаги кашфиётлари билан беэзаган бундай улғу олимларимизнинг илмий ишланмалари у ёқда турсин, афсуски, уларнинг номларини эшитмаган ўқувчи ва талабаларимиз ҳам йўқ эмас. Демак, биз мавжуд дарслик ва ўқув қўлланмаларидан ҳалигача четга чиқа олмайпмиз, шекилли. Миллатимиз илм-фанини юксак чўққиларга олиб чиққан буюк бобокалонларимиз-у, аллома олимларимиз номларини фахр ила эътироф этиш билан бирга уларнинг илм-фан ва ишлаб-чиқаришни янада тараккий эттиришга хизмат қиладиган бой илмий меросларини ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан бугун ўрганмасак, қачон ўрганамиз? Ёки туга янтоқ керак бўлса, бўйинни чўзади қабилда иш тутиб юраверамизми? Аслида, бундай саволларни соҳа мутасаддиларига – тўғоннинг бошида турган раҳбарларга берсак тўғрироқ бўлармиди?! Лекин, улар миллат ва давлатнинг эртасини ўйлаб, қолипдан чиқиб, ташаббускорлигу фидойилик билан ишлашга журъат эта олармиканлар? “Оч қорним, тинч қулоғим” деган ақида қўл-оёқларини боғлаб қўймасмикан? Дарвоқе, уларга буйруқ керак-ку! Бирон бир хайрли ишга буйруқсиз қўл уришлари амримахол эканлигини унутибман. Узр! Лекин, бугун ташаббус ҳам, фидойилик ҳам ерда қоладиган замон эмас. Қўллаб-қувватладиган, кадрладиган замон. Буни давлатимиз раҳбарининг илм-фанга бўлган эътибори, ғамхўрлиги-ю, қуёнчаклиги ҳам яққол кўрсатиб турибди. Бу ҳеч бир шубҳасизки, олижаноб мақсадлар сари олдинга ва фақат олдинга ҳаракат қилишни, юқори кўрсаткичлар учун интилишни талаб қилади.

Ўткан асрнинг етмишинчи-саксонинчи йиллари. Мен Ўзбекистон телевидениесининг “Ёшлар” учун кўрсатувлар” таҳририятида муҳаррир бўлиб ишлардим. Ўша пайтда кўпгина олий ўқув юртларида фан тўғрақларидан ташқари, “Студентлар илмий жамияти” ва “Студентлар конструкторлик бюроси” ташкил этилган, билимдон ва тажрибали профессорлар бошқарадиган бундай илмий тузилмаларда неча ўнлаб иқтидорли талабалар дарсдан

бўш вақтларида тадқиқот олиб борар эдилар. Буни биров билиб, биров билмас эди. Чунки, таҳририятимиз “Студентлик – олтин даврим” кўрсатувида асосан олий ўқув юртлари талабаларининг ҳаёти, ўқиш, санъат ва спортдаги ютуқлари ҳақида ҳикоя қилар, илмий тадқиқот ишлари билан шуғулланадиган талабалар ўз муваффақиятлари ҳусусида гапириб бериш билан чекланар эдилар. Бу мени жиддий ўйга толдирди ва янги бир кўрсатув ташкил этиш орзуси мақсадга айланди. Таклиф раҳбариятга маъқул тушгач, талабаларнинг илмий фаолиятига бағишланган “Ижод ва изланиш”, деб номланган кўрсатувнинг илк сонини Тошкент автомобил ва йўллар институти “Студентлар конструкторлик бюроси”дан тайёрлашга бел боғладим. Профессор В. Ақопов раҳбарлик қиладиган бу бюро кичикроқ бир цехга ўхшар, дастгоҳлар-у, пайвандлаш аппаратлари тиним билмас, уч-тўрт талабадан иборат ҳар бир гуруҳ ўз лойиҳаси устида бош қотирар, профессор уларнинг ишларини диққат билан кузатар, йўл-йўриқ ва маслаҳат берар, бу четдан қараган одамни хайратга солмай қолмасди. Профессор ва талабалар билан қилган суҳбатимиздан маълум бўлдики, ҳар бир лойиҳа энг аввало янгилик бўлиши, иккинчидан амалиётда қўлланилиши керак. Тасвирга олинган материалларни жой-жойига қўйиб, уларга мос матн ёзиб, йигирма дақиқалик кўрсатувни томошабинларга тақдим этганимиздан сўнг, институт раҳбарияти номидан миннатдорчилик хати олдик. Айни пайтда кўрсатув номига республикамизнинг турли олий ўқув юртларидан таклиф ва истаклар баён этилган юзлаб хатлар келди. Уларнинг аксариятида институт “Студентлар илмий жамияти” ёки “Студентлар конструкторлик бюроси” иши, илмий ижодкор талабаларнинг орзу-ўйлари ҳақида ҳикоя қилишимиз сўралган, бу ижодий гуруҳимизни янги манзиллар-у, янги қаҳрамонлар сари йўлга чорлар, кўрсатувнинг янада қизиқарли ва таъсирчан бўлиши ҳақида ўйлашга ундарди. Иккинчи кўрсатувни тасвирга олиш учун Тошкент кишлоқ хўжалигини механизациялаш ва ирригациялаш институтининг “Студентлар конструкторлик бюроси”га кириб борганимизда ҳақиқий ижодий лабораторияни кўрдик. Эллиқдан зиёд талабани бирлаштирган бюро ижодхоналарида нафақат механизация ва ирригация, балки электр тармоқлари бўйича ҳам тадқиқотлар олиб борилар, қайси бир талаба чизма, қайси бир талаба тажриба устида ишлар, бу манзара ўша пайтдаги катта-катта заводларда мавжуд бўлган конструкторлик марказини эслатар эди. Кўрсатув намойишидан сўнг, унинг номига икки юздан ортиқ хат олдик. Ҳар бир хат биз учун

янги кашфиёт эди. Шу боис уларнинг биттасини ҳам эътибордан четда қолдирмас, кўрсатувда фойдаланар эдик. Энди олий ўқув юртлари ҳам бир-бирларидан ўзиш учун ишлаб-чиқаришга татбиқ этилиши мумкин бўлган ишланмаларни намойиш этишар, иштирокчилар уларнинг сифат ва самарадорлиги ҳақида асосли фикрларни тўлиб-тошиб сўзлашар, табиийки бу корхоналар мутаҳассис ва раҳбарларида кизиқиш уйғотмай қолмас эди. Шу боис студент конструкторларнинг институт илмий жамоатчилиги муҳокамасидан ўтган ишлари тегишли комиссияга тақдим этилар, сертификат ва дипломи бўлган кашфиётлар бир четда қолиб кетмас, улар корхоналар томонидан шартнома бўйича ишлаб-чиқаришга жорий этилар эди. Бундан ҳам муаллифлар, ҳам институт манфаатдор бўларди. Ўша пайтдаги Тошкент Давлат университети, тиббиёт, кишлоқ хўжалигини механизациялаш ва ирригациялаш, тўқимачилик ва енгил саноат, фармацевтика, автомобил ва йўллар, политехника сингари кўплаб институтларнинг талабалари томонидан яратилган илмий ишланмалар халқ хўжалиги тармоқларида қўлланилганлиги “Студентлар илмий жамияти” ва “Студентлар конструкторлик бюро”лари аъзолари сафининг кенгайиб боришига туртки бўлганлиги кўрсатувларда мамнуният билан эътироф этилганлиги ҳам худди кечагидек ёдимда. Кўп ўтмай кўрсатувимизга вилоятлар олий ўқув юртлари талабаларининг ташриф буюриши унга бўлган қизиқишни янада оширди. Энди биз кўрсатувга нафақат талабаларни, олимларни, балки корхоналар вакилларини ҳам таклиф этадиган бўлдик. Бу олий ўқув юрти билан завод ёки фабрика ўртасида ҳамкорлик ришталарининг вужудга келишига асос бўлди.

“Ижод ва изланиш” кўрсатуви ҳафтанинг ҳар якшанба куни эфирга узатилиб турилган бир пайтда анчадан буён шакл-шамойили-ю, зиммасига юклатиладиган вазибалар ҳақида ўйлаб юрганим – “Ёш олимлар клуби” мунозара кўрсатувини бошлаб юбордим. Биринчи кўрсатув Ўзбекистон Фанлар академияси иқтисодиёт илмий-тадқиқот институти ёш олимларининг соҳа муаммолари ечимига бағишланди. Ёш олимлар томонидан илгари сурилган илмий таклифлар томошабинларда катта қизиқиш уйғотди. Уларнинг илтимосларига биноан кўрсатувни такроран намойиш этдик. Шу тариқа кўрсатув Фанлар академияси илмий тадқиқот институтлари ва олий таълим тизими ёш олимларининг минбарига айланди. Мамнуният билан айтишим мумкинки, мазкур кўрсатувда иштирок этган ёш олимларнинг салоҳиятидан нафақат мен, уларнинг фикрларини, таклифларини эшитган борки, қойил қоларди. Бир иқтисодчи, бири био-

лог, бири шифокор, яна бири муҳандис бўлган бу ёш олимларнинг ҳаммаси ҳам вақт ўтиши билан фан доктори, профессор бўлишди. Кўпчилиги ҳозир ҳам раҳбарлик лавозимларида ишлаб, ёшларга устозлик қилишмоқда.

Афсуски, бугун телевидениемиз дастурлари ичида бу икки кўрсатув йўқ. Чорак аср муқаддам мен бошқа ишга ўтишим муносабати биланми, Ўзбекистон телевидениеси янги яратмай туриб, бу икки кўрсатувдан воз кечди. Шундан сўнг, олий ўқув юртларида ҳам “Студентлар илмий жамияти” ва “Студентлар конструкторлик бюроси” овози эшитилмай қолди. Аммо, кизиғи шундаки, чорак аср аввалгига нисбатан фан докторлари-ю, профессорлар сони кўпайгандан кўпайди. Бу яхшими-ёммони? Агар, юксак илмий унвонга сазовор бўлганлар ҳақиқий билим эгалари бўлсалар, яхши албатта. Афсуски, бу соҳалар ривожда яққол кўриниб турибди деёлмаймиз. Чунки, уларнинг кўпчилиги “Ёш олимлар клуби” мунозара кўрсатувида ўзини кўрсатган ва бугун етук олим даражасига эришган биология фанлари доктори, профессор Захро Аҳмедовага, тиббиёт фанлари докторлари, профессорлар Фарҳод ва Ҳабибулла Окиловларга сира-сира ўхшамайдилар. Бизга эса ана шуларга ўхшаган ҳақиқий олимлар керак!

Сир эмаски, илм-фан тараккий этмаган жойда ривожланиш ҳам тўхтайдди. Хўш, бугун талабаларимизнинг илм-фанга муносабатлари қандай? Ёш олимлар қандай тадқиқотлар устида ишлаяптилар? Илмий ишланмаларнинг ҳаётга татбиқ этилиши аҳволи қандай? Агар, телевидениемизда ана шу мавзуларга бағишларган доимий кўрсатувлар бўлганида эҳтимол, бундай саволларга ўрин қолмаган бўлур эди. Агар, ҳар бир олий ўқув юртида камида ўн беш минг талаба таҳсил олаётганини, демак ёш олимлар ҳам шунга яраша эканлигини инобатга оладиган бўлсак, масаланинг нақадар долзабрилиги ёрқин намоеён бўлмай қолмайди. Демак, олий ўқув юртларимизда “Талабалар илмий жамияти” ва “Талабалар конструкторлик бюроси” фаолиятини йўлга қўйишдан ютсак ютамыз-у, аммо ютказмаймиз. Бу ёшларнинг илм-фанга бўлган иштиёқини қучайтирибгина қолмай, уларни янги-янги кашфиётларга ҳам илҳомлантириши, шубҳасиз. Юзлаб ёш олимлар ўртасида соғлом ижодий ва илмий рақобатнинг юзага келиши эса мамлакатимизда илм-фаннинг янада гурқираб ўсишида ва ҳақиқий, билимдон олимларнинг пайдо бўлишида катта аҳамият касб этади деган умиддамиз.

Телевидение масаласига келсак, “Ижод ва изланиш” ҳамда “Ёш олимлар клуби” кўрсатувларини бошқа ном билан бўлса-да, ташкил этиш мақсадга мувофиқ бўлур эди. Бу ҳаёт ва тараккийёт талаби. Бу талабга “лаббай” деб жавоб бериш муваффақиятларимиз гаровидир. Аммо, илм-фан равнакида муҳим ўрин тутуши мумкин бўлган бундай кўрсатувлардан воз кечган Ўзбекистон телевидениеси яна бу савобли ишга қўл уришга журъат эта олармикан? Ахир, буюк бобомиз Абдулла Қодирий айтганидек, мозийга қайтиб иш кўрмоқ хайрли-ку!

Нуриддин ОЧИЛОВ

ЎНГ ҚЎЛ БЕРДИ, ЧАП ҚЎЛ БИЛДИ

Рўза силаи раҳм ва яхшилик мадрасасидир. Чунки у гўзал ахлоқ тарбиячиси ва ўзаро муҳаббат риштасини мустаҳкамловчидир. Рўза тутган кишининг руҳи эрийди, нафси мусаффолашади ва табиати юмшайди. Шояд, ушбу ойда яқинларимизга қайтсак, уларни зиёрат қилсак, эҳтиёжманд оилалар ҳолидан хабар олиб, совға ва яхшиликларимиз билан хурсанд қилсак.

Бу ҳикматни англаган халқимиз томонидан ушбу муборак ойда хайрли тадбирлар жуда кўп амалга оширилади. Аввало маҳалла идоралари ташаббуси билан бошланиб, ёрдамга муҳтож бўлган ҳар бир оила хонадонига кириб борадиган саховат қарвонлари турли корхона ва ташкилотлар жамоалари томонидан давом эттирилади. Бу албатта қувонарли.

Аммо чин кўнгилдан дея Аллоҳ розилиги учун ўтказиладиган бу каби ишларнинг “пропаганда”си кишини бироз ўйлантириб қўяди. Қайси маънода? Хайр-эхсон улашиш, кимнингдир ҳолидан хабар олиб кўнгилни кўтариш учун ўтказиладиган бундай тадбирларни ОАВ ҳамда ижтимоий тармоқлар орқали эълон қилишқу-я майли, бироқ кириб борилаётган ҳар бир хонадонни, ёрдам кўрсатилаётган инсонлар ва уларга топширилаётган катта-кичик тухфаларни ҳам суратга олиб, исм-фамилия, яшаш манзилларини тўлиқ кўрсатган ҳолда ошқора намоён қилиш қанчалик тўғри бўлади деган фикр кўпчиликнинг хаёлига келиши табиий.

Айниқса, бу ишлар маълум бир вилоят, туман ҳокимликлари томонидан

ўша ҳудуд фуқаролари жамланган телеграм канал ва гуруҳларда ҳам кенг ёритилаётган бўлса.

Тўғри, бу борадаги ишлар белги-ланган тартибда амалга оширилганлиги, ҳақиқатдан ҳам эҳтиёжманд оилалар хонадонига кириб борилганини тасдиқлаш мақсадида бундай вази-фалар юклатилган ходимлар ўз раҳбариятига қандайдир ҳисоботлар тақдим қилиши ҳам зарурдир, бир томондан буни ҳам тўғри қабул қилиш керак, бироқ фақатгина шу билан чекланмай, гўёки ўзини саховатпешадек кўз-кўз қилиш, бир сумка озиқ-овқат маҳсулотлари тарқатаётгани билан ғурурланиш қанчалик одоб-ахлоқ қоидаларига тўғри келади. Ахир эҳсон беришнинг ҳам ўзига яраша тартиб-қоида, одоби бор. “Саховатпеша”ларнинг бу каби қилмишлари улар қахрамондек кириб бораётган хонадон аъзолари психологиясига қандай таъсир қилишини ҳам бир ўйлаш керакдир.

Яқинда бир тадбиркор ҳам Рамазон ойининг биринчи жумаси муносабати билан ўзи яшайдиган маҳалланинг кам таъминланган оилаларига озиқ-овқат маҳсулотлари тарқатибди. Буни

ўша маҳалла йиғини ходимлари эса ўзларининг қўл телефонлари орқали суратга олиб, телеграм каналларида эълон қилган. Тадбиркорнинг мактабда ўқийдиган ўғли бундан хабар топиб, ўша эҳтиёжманд оила фарзандини калака қилиб, кўпчиликнинг ичида камситиб юрадиган бўлибди. Бу вақтда энди ўша қўли юпка оила фарзанди ва унинг ота-онаси ҳолатини тасаввур қилаверинг. Яхшилик мақсадида қилинган бу иш аксинса уларни янада хўрланишига сабаб бўлмайтмикан?

Шахсан ўзим гувоҳман, охириги вақтда айнан мана шундай ҳолатларга тушиб қолишдан ҳавфсираб айрим-ночор дейишга тилингиз бормайдиган орияти баланд одамлар қўлида турли совға-салом ва буни суратга олиш учун камера билан келганларга “бизга ҳеч қандай ёрдам керак эмас, яхшиси бошқаларнинг кўнглини олганингиз мақул” деган гапларни айтадиган бўлишган. Тўғри-да, қандайдир арзимаган нарсалар билан “чин кўнгилдан” деб хонадонларга кириб бориб, кейин буни катта бир давлат тортиқ қилгандек кенг оммага намоёиш қилиш кимни ҳам хурсанд қиларди. Қайтанга уларни янада камситиш, обрўсизлантириш, очикчасига устиларидан кулишга ўхшамайдимиз?

Яна бир ҳолатга айна вақтда деярли кунда-кунора дуч келаман. Метро бекатларидан чиқиш йўлаклари ва пиёдалар гавжум бўладиган шунга ўхшаш бошқа-бошқа жойларда иф-

торликка яқин уйига етиб ололмай рўзасини кўчада очишга тўғри келадиган рўзадорларга яна бир турдаги айрим ташаббускорлар томонидан икки дондан араб хурмоси ва оддий сув тарқатиш анча оммалашди. Балки бунинг савоби биз ўйлагандан кўра анча кўпроқдир. Бундай ҳаракатларни катталардан кўра ёшлар, ўсмир-йигит қизлар қилиб келатгани кўриб ҳам иймонига тасаннолар айтгинг келади одам. Аммо уларнинг ҳам айримлари сизга икки дон араб хурмоси ва оддий сув бераётганини ёнидаги шериги ортингиздан қувиб юриб видеога олса жуда ғалати туйилса керак-а, нима дедингиз?

Ҳа, лекин мана ўзининг ҳар бир ҳапти-ҳаракатини тасвирга олиб, турли доиралардаги инсонларга намоёиш этиш қон-қонига сингиб кетган айрим юртдошларимиз томонидан мана шундай савоб йўлида деб қилинаётган ишлар ҳам тасвирга олиб тарқатилаётир.

Вазиятни кузата туриб тушуна олмамай қолсан киши. Бунақа одамлар эҳсон қилиш билан мақтанмоқчи бўлишяптими ёки мақтаниш учун эҳсон қилишяптими?!

Халқимизда “Ўнг қўлинг берганини чап қўлинг билмасин” деган пурмаъно гап ҳам бор эди. Бу гап аллақачон кўпчиликнинг ёдидан кўтарилганга ўхшайди.

Камолитдин РЎЗИМАТОВ

Ихтисослаштирилган мактаб ҳаётидан

ВАТАНПАРВАР ЎҚУВЧИЛАР КАМОЛ ТОПАДИ

Сирдарё вилоятининг Ширин шаҳрида ташкил этилган ихтисослаштирилган мактаб нурчилар, энергетиклар учун ўзига хос муносиб совға бўлди. Эндиликда энергетиклар шаҳрида истиқомат қилаётган оилалар фарзандлари фанларни чуқурлаштирилган ҳолда, юксак савияда ўрганиш имкониятига эгадирлар.

Аввало шуни таъкидлаш лозимки, Ширин шаҳар ихтисослаштирилган мактаби Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 14 апрелдаги фармонида мувофиқ ўқувчиларда кампетенцияларни шакллантиришга йўналтирилган давлат ва таълим стандартлари ҳамда миллий ва умумжаҳон илм-фанининг янги ютуқлари асосида ишлаб чиқилган ўқув режа дастурларига биноан аниқ ва табиий фанлар билан биргаликда Ўзбекистон тарихи ҳамда хорижий тилларни чуқурлаштириб ўқитишни ташкиллаштириш мақсадида ташкил этилган. Албатта бунинг учун ўқувчиларда миллий руҳ, ватанпарвар-

лик ҳисси баланд туриши керак.

Мактабнинг олдига қўйилган дастлабки вазифа ҳар бир ўқувчининг интеллектуал, илмий ва ижодий салоҳиятини ҳисобга олган ҳолда таълим - тарбия беришдан, уларда ватанпарварлик руҳи, миллий ғурур ва ифтихор, ўз халқига муҳаббат ва садоқат, ватан тарихи, илмий-ижодий ҳамда маънавий-маърифий меросига ҳурмат, ўзликни англаш, меҳнатсеварлик ва масъулиятлилик, қадрият ва шижоат туйғуларини шакллантиришдан иборат.

Шунингдек, ўқувчиларнинг умумтаълим фанлари бўйича халқаро ва республика миқёсидаги олимпиадалар,

танловлар ва мусобақаларда муносиб иштирокини таъминлаш, илк битирувчиларни олий таълимга тўлиқ камраб олишга эришишдан иборат.

Ихтисослаштирилган мактабда ўқитувчиларнинг саралаб олиниши бу албатта таълим-тарбия жараёнининг сифатли бўлишига хизмат қилади. Гап шундаки, мактабда ҳар бир педагог уч босқичли танлов асосида саралаб олинган. Бунда педагогларнинг нафақат ўз фанини чуқур билиши, балки уларнинг маънавий дунёқараши, муаммоли вазиятларда қандай йўл тутиши, психологик қарашлари, педагогик маҳорати ҳам синовдан ўтказилди.

– Мактабимизнинг келгуси режалари янада юксак, – дейди биз билан суҳбатда ўқув даргоҳи директори Дилафруз Жумабоева. – Энг аввало ўқувчиларнинг таълим даргоҳида сифатли билим олишлари учун янада яхшироқ шарт

-шароитларни яратиб беришимиз керак. Айнан уларнинг умумтаълим фанлари бўйича халқаро олимпиадалар, танловлар ва мусобақаларда муносиб иштирокини таъминлашимиз зарур. Энг муҳими, ёшларимизни юртимиз таракқиётига муносиб ҳисса қўша оладиган малакали кадрлар қилиб тайёрлашга ўз ҳиссамизни қўшиб бораверамиз.

Шу ўринда таъкидлаб ўтмоқчиманки, мамлакатимизда янгиланаётган конституциянинг қабул қилиниши, ҳеч шубҳасиз, ёшларимизнинг эркин ва ижодий билим олишларига, исталган олий ўқув юртига кириб ўқишларига ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади. Ҳуқуқий, демократик, адолатли жамият қуриш йўлида барчамиз яқдил ва ҳам-жихат бўлишимизни таъминлайди.

Ашурали
БОЙМУРОД

Ўзбекистон қаҳрамони, шоир Абдулла Орипов Наримон Хотамовни ўзининг яқин акасидай кўрарди. Устоз кўп давраларда Абдулла Орипов шеърларини айтар, шоир шеърятига ихлоси баланд эди. Устозим Маҳмуд Сатторов сабаб Наримон ака билан яқинлигимиз янада кучайди. Устоз-шогирдлар қатнашган турли маърака ва маросимлар, бошқа тадбирларнинг аксариятида иштирок этганман. Шу боис кўплаб зиёли инсонлар билан танишиш бахтига муяссар бўлганман.

Наримон ака салкам ярим асрлик ноширлик фаолияти давомида филология фанлари номзоди сифатида ўнлаб китоблар чиқарди, Кўплаб дарслик ва қўлланмаларнинг муаллифи сифатида майдонга чиқди. Яна бир нечта китобларга масъул муҳаррирлик қилди. Маълум муддат таржимашунослик билан ҳам шуғулланди. Хуллас, ўта меҳнаткаш инсон эди. Раҳбарлик лавозимларидан ортиб барча-барча хайрли, ташкилий юмушларга бош-қош бўлишга ҳам улгурди.

Наримон Хотамов ўта талабчан инсон эди. 2003 йили болаларга атаб ёзган шеърларимни тўплаб, китоб ҳолига келтиргандим. Ўзимга яқин олиб, Наримон ака раҳбарлик қилаётган “Фан” нашриётида чоп этиш учун олиб бордим. Устоз мени илик қабул қилди. Мақсадимни тушунтирган бўлдим. Гапларимни эшитиб бўлгач: “Китоб ёзиб яхши қилибсан, табриклайман, энди уни чоп этиш масаласига келсак, нашриётнинг ҳам ўзига яраша талаблари бор. Китобингга “гриф” босиб бериш менга муаммо эмас. Бунинг учун кўлёмани бирор ижодкор-мутахассисга ўқитиб, тақриз ёздиришинг керак. Кўлёмани нашрга тавсия этиш тўғрисида хулоса бўлса янаям яхши бўлади”, деганидан кейин устоди калоннинг гапларини тўғри тушуниб, қабул қилдим ва кўлёмани таниқли адабиётшунос олим, зукко мунаққид Маҳкам Маҳмуд (Маҳкам Андижоний)га хулоса учун ташлаб келдим. Орадан уч кун ўтиб, Маҳкам ака менга кўнғироқ қилди. “Болаларга атаб ёзилган шеърларингнинг ҳаммасини ўқиб чиқдим, менга анча маъкул келди. Тақриз тайёрлаб, нашрга тавсия этдим”, деди. Хурсанд бўлиб, кўлёмани кўтариб яна Наримон аканинг қабулига бордим. Устоз тақриз ва тавсияномани кўриб хурсанд бўлди ва “Маҳкам Маҳмуд инжиқ танқидчи-мунаққид, ҳамма китобга ҳам тақриз ёзиб, нашрга тавсия этавермайди, унинг характери яхши биламан. “Ўқитувчи” нашриётида бирга ишлаганман”, деди ва китобчамга “гриф” босиб берди.

Устознинг “Мурувват – ҳамдамим” китобини ўқиган киши Наримон Хотамовнинг кимлигини яхши англайди. Китобда ёшлиги уруш йилларига тўғри келгани, машаққатли ҳаёт кечиргани, Самарқанд, Душанбе, Шаҳрисабз шаҳарларида яшаб, кўп қалтис синовларни бошидан ўтказгани қизиқарли ҳикоя қилиб берилган. Алалхусус, бу китобни ўқиган одам асло зерикмайди, бир дунё маънавий озик олади.

Бир воқеа ҳеч эсимдан чиқмайди. Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги муассислигидаги “Миллий таълим” газетасининг 2003 йилнинг 21 февралдаги сониди “Кайвони” деб номланган бир саҳифалик мақола олим, ношир Наримон Хотамов-

нинг ҳаёти ва ижодий фаолиятига бағишланганди. Бу мақтов айрим ғаламис раҳбарларга ёқмай, Наримон ака раҳбарлик қилаётган “Фан” нашриётини тафтишдан ўтказиб, тирноқ остидан кир ахтаришга ҳам тушган. Ўшанда газета бош муҳаррири ва унинг ўринбосари ҳам жазодан бенасиб қолмади. Чиройли, қизиқарли ёзилган мақола газетанинг раҳбариятига ҳам, мақола қаҳрамонига ҳам қимматга тушди. Охир-оқибат газета ёпилиб, унинг фаолиятига чек қўйишди. Фақат буларгина эмас. Наримон Хотамов ўтган асрнинг 80-йилларида коммунистик мафқуранинг тазйикига ҳам дуч келганди. Айниқса, таниқли ва машҳур ўзбек зиёлилари ўша пайтлар шўро идеологиясининг ашаддий маддоҳи бўлган мафқурачи “опа”нинг зуғуми остида қолди. Не-не олимга ижодкорлар унинг касрига учради. Тазйиқ шу даражага етгандики, Наримон акани туққан онасининг жанозасига қатнашишига изн беришмаган. Нокас ва нотавон, майдачалиш каслар фитнаси сабабли ҳалол меҳнатлари эвазига янги олган, унчалик ҳашаматли бўлмаган ҳовлисини тафтиш қилишди, лекин ҳеч қандай айб топишолмади. Адолат, ҳақиқат устун келса-да устознинг асабига тегадиган, кўнглини ғаш қиладиган кўнглисиз ҳодисалар бўлиб ўтганди.

Илгари думалоқ хатлар ҳам ҳисобга олинар, не-не бегуноҳ инсонлар ҳасадгўйларнинг қурбонига айланар эди. Ғаламислар Худодан топди. Устоз бир кам 90 ёшни қаршилаб дунёдан ўтди. Бундай табаррук ёшга етганлар, етмаганлар бор. Устоз ўзига хос кайвониларча иш тутди, бу тайинсиз-тутуриқсиз ғалваларнинг ҳаммасини оғир-босиқлик, бағрикенглик билан енгиб ўтди.

Ўша аянчли воқеаларни эслар эканман, Сталин қатағони даврида биринчи ўзбек драматурги Маҳмудхжа Бехбудий, миллий романчилигимизнинг асосчиси Абдулла Қодирий, шеърятнинг ёрқин юлдузи

Абдулхамид Чўлпон, биринчи ўзбек профессори Абдурауф Фитрат сингари чинакам халқ зиёлиларининг ёш умри ҳасад, кўролмаслик оқибатида бевақт хазон бўлгани хаёлимдан кино ленталаридай липлип ўтганди.

Ҳасадгўйларнинг бу бефойда уринишлари устознинг обрўсига доғ туширмади. Аксинча, давраларнинг тўри ҳамиша Наримон Хотамовники бўлди. Дўст-салафлари, таниш-билишлари ниҳоятда кўп эди. Чунки Наримон ака инсонларга фақат ва фақат яхшилиқни соғинар, кўлидан келганча барчага ёрдам қўлини чўзар эди-да. Хоҳ катта, хоҳ

дай билар, бу забонда бемалол сўзлаша оларди.

Наримон Хотамов кадр танлашда адашмасди. “Ўқитувчи” нашриётида ишлаб, маҳортини оширган ходимлар бошқа нашриёт ва тахририятларда бемалол ишлаб кета оларди. Нашриётда узтоз таълим-тарбиясини олган зиёлилар, олимлар ЎЗМУ, Тошкент давлат шарқшунослик, Санъат ва маданият институти, Алишер Навоий номидаги Ўзбек тили ва адабиёти ҳамда Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетлари ва бошқа олий таълим масканларида талабаларга сабоқ берган.

Наримон Хотамов адабиётшунос

МУРУВВАТ ҲАМДАМИ БЎЛДИ

кичик бўлсин, ҳамманинг ҳурмати-ни жойига қўяр эди.

Гапнинг индаллосини айтганда, матбаа-ноширлик соҳасида ҳеч ким Наримон отачалик самарали хизмат қилган эмас. Устоди калон Ўзбекистон ноширлик академиясининг ҳақиқий “академиги” эди, дея бемалол айта оламан.

Шаҳрисабзлик таниқли шоир, Иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси Шарофжон Орифий Наримон аканинг устози эди. Мактабда аъло баҳолар билан ўқиган Наримон акага устози алоҳида меҳр қўйганди. Мактабни битиргач, Шарофжон Орифийдан оқ фотиҳа олиб, шу йилиёқ СамДУнинг филология факультетига ўқишга кирганди. Университетда ҳам аълочи талабалар сафидан жой олиб, юқори стипендиялар билан ўқиган Наримон ака ҳар йили ўқув таътилига чиқиб, Шаҳрисабзга келганида устозидан хабар олмасдан кетмасди. Уйланиш тўйида Шарофжон Орифий раислик қилганини ҳамон эслаб юрарди. Шарофжон домланинг шогирдига бўлган ишончи шу даражада юқори бўлган эканки, Наримон ака университетнинг охириги курсида ўқиб, битириш арафасида ўзи ўқиган мактабда директорлик лавозими учун Қашқадарё вилояти Халқ таълими бошқармаси раҳбариятининг розилигини олиб келган экан. Бу ўша пайтларда ҳам ҳазилакам иш эмасди.

Алалхусус, устоди калон инсонлар ибрат олса арзийдиган чинакам зиёлилардан бири эди. Кўп сонли шогирдлари бежиз устози билан фахрланиб юрмасди. Ўрта мактабни олтин медаль, университетни давлат стипендиясида ўқиб битирган Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Наримон Хотамов универсал инсон, унинг билмаган соҳаси йўқ эди. Ҳаётини тажрибаси етарли, билими, илмий салоҳияти кучли эди. У чинакам жамоат арбоби сифатида халқимизга фидокорона меҳнат қилди. Шу боисдан, у кишини бежиз кайвони дейишмасди. Рус ва тожик тилларини ўз она тили-

олим сифатида кўплаб ёш олимларга нафақат илмий раҳбарлик, балки оталарча раҳнамолик қилди. Устоз ғоят саҳийқалб, мурувватли, шинаванда инсон эди. Бир умр мурувват ҳамдами бўлди. Бу мурувватдан не-не кўнгилар сув ичиб, баҳраманд бўлмади дейсиз? Ҳа, бундай нодир, ноёб инсонлар дунёга камдан-кам келади. Унинг қалб даъвати ҳам мурувватга чорлар эди. Мурувватни ўзига ошно тутди. Салкам беш юз варақлик катта китобини бежиз “Мурувват – ҳамдамим” деб атамади. Чунки устоз қалби бутунлай мурувватга йўғрилган эди-да.

Падари бузрукворим Суюн бобо вафот этганида Наримон Хотамов суюкли шогирди Маҳмуд Сатторов ҳамроҳлигида менга таъзия изҳор этиш учун пойтахти азимдан Китоб томонга йўлга отлангани ҳеч эсимдан чиқмайди. Устоди калоннинг бу эътибори менинг ўқисик қалбимга яхшигина далда бўлганди.

Наримон отанинг оиласига ҳавас қиламан. Кўпчилик ўртак олса арзийдиган тўқис, бахтиёр оила. Устоз билан янгамиз Маҳмуда ая салкам 65 йил умргузаронлик қилиб, ўғил-қиз фарзандларни ўқитиб, эл корига ярайдиган инсонлар қилиб тарбиялашди. Ўнга яқин невар ва ўндан ортиқ эвара кўришди. Бир соҳанинг вакили бўлган адабиётшунос олимлар бир-бирини тушуниб яшади.

Маҳмуда янгамиз узоқ йиллар Низомий номидаги педагогика институти (ҳозир университет)нинг доценти сифатида талабаларга сабоқ берди. Шогирдлари ҳам бисёр. Янгамиз айни пайтда бир этак неварая эваралар куршовида.

Умуман олганда, устоз ҳар нарса-ни ҳисобга оладиган, инсонларнинг ҳурматини жойига қўядиган ўта бамаъни, чинакам кайвони инсон эди. Унинг чироғи ўчмайди. Кўп сонли шогирдлари ва яқинлари қалбида мангу яшайди.

Азамат СУЙОНОВ,
Ўзбекистон Ёзувчилар
уюшмаси аъзоси

ҚОВУН САЙЛИ

Бу воқеани менга Сардобада яшаётган Ўзбекистон халқ ўқитувчиси Холмўмин ота Шукуров гапириб берганди. Самарқандга боргандим, Қишлоқ хўжалиги институтининг хурматли профессори билан кўришиб қолдик. Домла гап орасида “Бизни қовун сайлига қачон таклиф қиласиз?” деб қолди. Мен: “Бемалол, ҳамма вақт кутамиз” дедим. “Унда келгуси шанба борсак бўладими?” деб қолди. “Бош устига” деганимда келгуси шанба борадиган бўлишди.

Уйга қайтгач режа туздик. Қишлоқда яшасак-да, ўзимизга тегишли поллизимиз йўқ эди. Шунинг учун қовун-тарвуз экилган далага бордим. Поллиз эгасидан сўрадим: “Мана шу далангизни бизга икки соатга сотинг. Меҳмонлар келишадими.” Рози бўлишди. Айтилган куни иккита энгил машинада икки домла бола-чақалари билан етиб келишди. Аввал овқатланишди. Сўнг бирга-бирга ҳалиги далага бордик. Поллиз эгасини бизнинг одам деб, таништирдик. Қовун сайли бошланиб кетди. Меҳмонлар қовунларни ўзлари танлаб, шу ернинг ўзида тановул қилишди. Орада машиналарига ҳам солишди. Бундай бемалолликдан роса яйрашиб, куннинг иккинчи ярмида йўлга тушишди. Меҳмонлар жўнаб кетгач, поллиз соҳибидан “Қани, биздан қанча бўлади?” деб сўрасам, “Ие, ўзингиз хурматли оқсоқолсиз, яна меҳмонлар ҳам мўътабар одамлар экан, улардан файз-баракка келди-ку, ҳеч нарса керак эмас” дейди.

Бу ҳикоя ўзбекнинг бағрикенглигини яққол ифодалар эди.

СЎЗ ҚУДРАТИ

Шўро даврида пахтакор республикалар ўртасида ўзаро текшириш бригадалари бир-бирларига ташриф буюриши йўлга қўйилганди. Делегациялар таркибида матбуот ходимлари бўлиб, сафар ҳақида газетада чиқиш қилинарди. Туркманистонга борадиган гуруҳга камина ҳам қўшилди.

Мезбонлар дала айланганимиздан кейин тўкин зиёфат билан меҳмонларнинг хурматини жойига қўйишарди. Чоржуй обкомининг биринчи раҳбари бошчилигида зиёфатдамиз. У томон, бу томон вакиллари галма-гал сўз олишиб шакар-гуфторлик қилиб туришибди. Бир маҳал даврабоши “Журналист ҳам бир нарса десин” деб қолди. Қайси тилда гапириш керак? Туркманча гапира олмайман. Русчани янтоққа судраб гапиришдан ўзимнинг кўн-

глим тўлмайди. Ўзбекча гапиришга рухсат сўрадим. Делегациямиз раҳбари “Майли, ўзбекча гапира қолинг” деди.

– Бу йилги Ўзбекистон “оқ олтин” ҳирмонига Туркманистоннинг ҳам улуши бўлади, – деб гап бошлаганимда даврадагилар ажабланиб қарашди ва сўзларимни эшита бошлашди. – Қашқадарё вилоятининг Нишон туманида “Туркманистон” совхози далаларида мўл ҳосил етиштириляпти, – деганимда уларнинг юзлари ёришиб кетди. Шу ўринда Самиул Маршакнинг “От буквы “А” до буквы “Я”, течёт река Амударья” сатрларини айтганимда давра аҳли ўрнидан туриб маъқуллади. Ўшанда сўз қанчалик қудратли кучга эгаллигига ишонч ҳосил қилдим.

“Қайси бирини айтай...”

Бу воқеа компартия ҳукмронлиги пайтида рўй берганди. Гулистон шаҳар партия кўмитаси раҳбари Тўра Сулаймонга:

– Тўра ака, менинг давримда партияга ўтиб кўйинг, кейин керак бўлади, – дебди.

Хужжатлар тайёрланади. Тўра Сулаймон бюрога киради. Биринчи котиб осонроқ савол бериб ўтказиб юбориш мақсадида:

– Тўра ака, партия аъзосининг қандай бурчлари бор? – деб савол берди.

Тўра ака шеърхонлик қилганда бахшиёна оҳангда ўқирди. Бу гал ҳам ўша маромда:

– Қайси бирини айтай... – деб сўз бошлайди.

Шоир яна бошқа ёққа ўтлаб кетмасин, деган маънода:

– Бўлди. Бу киши партия аъзосининг бурчларини яхши биларкан. Партия сафига қабул қилинсин, деган таклифга овоз беришларингни сўрайман, – деб масалага яқун ясаган экан.

Журналистнинг отаси

Тўқсонинчи йилларнинг бошларида Хусан Эрматовни “Ўзбекистон овози” газетасига ишга олгандик. Баҳор кунларининг бирида у бизни Бахмалга таклиф қилди. Бирга хизмат сафарига борадиган бўлдик. Аслида бу сафар эндигина журналистлик фаолиятини бошлаган Хусан Эрматов учун ўзига хос тақдимот эди. Туман ҳокимлигида бўлдик, хўжаликларга бордик. Қаерга борсак, меҳмонларни яхши таниб олиш учун суриштиришар эди. Хусанбой Бахмалнинг ўрай қишлоғидаги Тоҳир аканинг ўғли эканлигини айтса, “Эй ўзимизнинг Тоҳир аканинг ўғлимизми?” дейишарди.

Кеч бўлганда ўша Тоҳир ака билан танишдик ва бир пиёла чойга таклиф қилиндик.

– Қани, меҳмон, шу хонадонга бир тилак билдиринг, – деган таклиф янгради.

Мен Тоҳир акага юзланиб дедим:

– Тоҳир ака, туманда кўпчилик сизни яхши билишаркан. Ўғлингиз ҳамма жойда “Тоҳир аканинг ўғли” сифатида хурмат билан кутиб олинди. Энди бир ният билдирмоқчиман: ҳали йиллар, замонлар ўтади. Ўшанда бир жойга борсангиз, сизга “Эй келинг, Хусан Эрматовнинг отаси” деб пешвоз чиқишади.

Даврадагилар мен билдирган ниятдан мамнун бўлишди.

Мана ўша суҳбатга ҳам ўттиз йил бўлиб қолибди. Шу орада Хусан Эрматов Ўзбекистон МТРК даргоҳида ишлаб элга танилди, вилоят телерадиокомпаниясини бошқарди, бугунги кунда “Ишонч” – “Ишонч-Доверие” газеталарида бош муҳаррир, Журналистлар уюшмаси Тошкент шаҳар бўлимида раҳбар. Оталари Тоҳир ҳожи ота ўз фарзанди билан фахрланади.

Аниқ манзил айтилди

Қашқадарёнинг Нишон туманида Ортик Қиличев деган журналист яшайди. Бу инсон вақти-вақти билан пойтахтга келганда бизга учрашиб гурунглашиб турарди. Кунлардан бир куни у кишининг мақоласи бўйича маслаҳатлашиш учун Нишонга, уйларига кўнғироқ қилдик. Телефонни ўғли олди. “Отанг қани?” деган саволимизга “Тошкентда” деб жавоб берди. “Тошкентда бўлса, қардан топиш мумкин?” деб сўрагандик, дўстимизнинг фарзанди “Ҳозир ён дафтардан манзилни топай, айтиб юбораман” деб қидира кетди. Анчадан сўнг “Айтаман, ёзинг” деди ва “657620 Жабборов Шухрат” деса бўладими. “Раҳмат” дейишдан бошқа гап тополмадим.

Ҳоҳ ишонинг, ҳоҳ ишонманг

Талабалик пайтимизда Гишкўприқдан нарироқдаги адирликка лола сайлига чиқдик. Йигитларимиз кенг майдонда футбол ўйнашга тушишди. Сал нарида бошқа бир ўқув юрти талабалари яйраб дам олишарди. Қизиқиб кўргандик, ТошДУнинг филология факультети талабалари экан. Ҳамкасблар билан танишгимиз келди. Саломлашиб яқинлашсак, талабаларнинг ўқитувчилари ҳам шу ерда экан. Суҳбатимиз тезда қовушиб кетди. Адабий жараён ҳақида гаплашдик. Мавзу бўйича Россия олимлари китоблари ҳақида гап кетди. Қўшниларининг домласи сўраб қолди:

– Кўп йилдан буён дарс берасизми?

– Йўғе, мен ҳали талабаман.

– Ахир гапларингиз талабаникига ўхшамайди-ку? Бундай дунёқарашга талаба эга бўлиши мумкин эмас.

Ҳарчанд уринмай домла сўзла-

римга ишонмас, нима дейишимни билмасдим. Шу маҳал футболчиларимиз тепган тўп биз томонга келиб тушди. Тўпни олгани курсдошимиз Эгамберди келганда домла сўради:

– Ука, мана шу йигит сизларга домлами ёки талаба?

Эгамберди ҳойнаҳой, курсдошимиз ўзини домла деб таништирган, шекилли деб:

– Бизга дарс берадиган устозимиз бу, – деса бўладими.

– Ана, мен барибир билардим сизнинг талаба эмаслигингизни, – деб мени ёлғончиликда айблади.

Бу гапдан кейин ҳеч нарса деёлмадим.

Мана сенга

олам-олам нур...

Кисловодскдаги “Ўзбекистон” санаторийсида бўлганмизми? Бу сихатгоҳ ёнида 2000 гектарлик боғ бор. Дам олишга келганлар шу боғда мириқиб хордик чиқаришади. Шу боғда “Хоним истигноси” (“Дамский каприз”) кўприги яқинида 444 та зинапоядан иборат тепаликка кўтарилиш мумкин. Пиллапоядан кўтарилсангиз, “Томошабоғ”дан бутун водийни кўздан кечирса бўлади.

Қизиқувчанлик ошиб шу зиналардан баландликка чиқмоқчи бўлдик. Эҳ-ҳе, аввал 10та зина, кейин 12та, яна 15та зинадан кўтарилиб юксаклик сари йўлга тушдик. Ниҳоят, маррага 10-15тача зина қолганда пастга қараб бир қиз тушиб келаётган эди.

– Охирига оз қолдими? – қиздан сўрадик.

– Жуда оз, яна 12 зинани босиб ўтсангиз маррага етасиз. Аммо у ерда қуёш шундай нур сочадики, унга тўйиб чулғанишингиз мумкин. Эҳ, маза, – деди завқ билан.

Чикдик, ҳақиқатдан ҳам, ён-атроф офтоб нурида товланарди. Шу лаҳзада бояги қизга айтгим келди:

– Ҳой қизгина. Сенга қуёш шунча завқ бердими? Қуёш истасанг, бизнинг Ўзбекистонга кел. Офтоб нурига истаганча тўясан.

Фалакнинг гардиши

Институтни битирганимизга ярим аср бўлибди. Яқинда шу сана муносабати билан учрашгандик. Ҳамма бир бирига ўз ҳаёти ҳақида ҳисоб берди. Буни қарангки, аксарият қизларимиз йиллар ўтгач бева қолишибди.

– Яхшиям, курсдошларимизга уйланмаган эканмиз, – деб қолди Абдубанно. – Бу аёлларга эр чидамабди.

– Ахир мана, Бекмурод Хадичага уйланди-ку – деди Турсунали.

– Нима бўлди, Бекмурод ҳам оламдан ўтди, – деди Абдубанно.

Фалакнинг бу гардишидан ўйга толиб дунёнинг ишларидан ҳайратга тушдик.

Шухрат ЖАББОРОВ,
Ўзбекистон ёзувчилар
уюшмаси аъзоси.

ЯНГИЛАНАЁТГАН КОНСТИТУЦИЯ ЁШЛАРГА ҚАНОТ БЎЛАДИ

Кучли фуқаролик жамияти ва ҳуқуқий, демократик, ижтимоий ва дунёвий давлат қуришдек эзгу мақсадлар рўёбини ёшлар иштирокисиз тасаввур этиб бўлмайди. Шу ўринда фуқаролик жамияти тушунчаси ҳақида тўхталиб ўтиш жоиз. Фуқаролик жамияти-юксак фазилатларга эга бўлган инсонлар жамиятидир.

Фуқаролик жамияти шундай ижтимоий тузумки, унда қонунлар устуворлиги таъминланади, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари қарор топади, сиёсий партиялар ва институтлар, мафкура ва фикрларнинг хилма-хиллиги таъминланади, инсонга унинг иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаёти шакллари эркин танлаш кафолатланади, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларининг мавқеи юксак бўлади. Мамлакатнинг ҳар бир фуқароси фуқаролик институтлари фаолиятида кенг иштирок этади ва улар орқали сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, маънавий ва ҳуқуқий жиҳатдан ўз эҳтиёжларини қондиради. Фуқаролик жамиятида давлат ва унинг органлари фаолияти устидан фуқароларнинг жамоатчилик назорати ўрнатилди.

Амалдаги Конституциянинг 32-моддасида ҳам фуқароларнинг давлат органларининг фаолиятлари устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш тартиби қонун билан белгиланиши кўрсатиб ўтилган. “Ўзбекистон Республикаси Конституцияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонуни лойиҳасининг 36-моддасида эса жамоатчилик назорати ҳақидаги нормалар, “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари жамият ва давлат ишларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқига эга. Бундай иштирок этиш ўзини ўзи бошқариш, референдумлар ўтказиш ва давлат органларини демократик тарзда шакллантириш, шунингдек, давлат органларининг фаолияти устидан жамоатчилик назорати воситасида амалга оширилади. Давлат органларининг фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш тартиби қонун билан белгиланади” деб, анча кенгайтириб берилганлигини таъкидлаш жоиз.

2018 йилнинг 12 апрель куни 21 моддадан иборат Ўзбекистон Республикасининг “Жамоатчилик назорати тўғрисида”ги Қонуни қабул қилинган ҳам бу масаланинг ҳуқуқий асоси ҳисобланади. Қонунга кўра, фуқаролик жамиятининг тўртта асосий институтлари жамоатчилик назорати субъекти ҳисобланади. Уларга Ўзбекистон Республикаси фуқаролари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат ношароит ташкилотлари ва оммавий ахборот воситалари қиради. Давлатнинг бир қатор ваколатлари жамоат ташкилотлари зиммасига юкланади.

Инсон ижтимоий фаоллигининг асосида унинг ҳуқуқий кафолати, эркинлиги, жамиятда демократик мезонларнинг мавжудлиги ётади. Инсонларнинг биргаликда яшашининг кафолати бу жамиятда, бутун дунёда ҳуқуқнинг, ҳуқуқий маданиятининг мавжудлигидир. Яъни, инсонларнинг ва уларнинг келажак бўлган ёшларнинг яшаш, ўқиш, моддий ва

маънавий бойликлардан фойдаланиш каби ҳуқуқлари реал қонуний асосга қўйилган жамиятдагина шахснинг эркин инсон сифатида фаолият кўрсатишига имкон яратилди. Шунга мувофиқ, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси 24-моддасида яшаш ҳуқуқи ҳар бир инсоннинг узвий ҳуқуқи эркинлиги, 25-моддасида ҳар ким эркинлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига, 36-моддасида ҳар бир шахс мулкдор бўлишига ҳақли эканлиги, 41-моддасида ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга эканлиги, 42-моддасида ҳар кимга илмий-техникавий ижод эркинлиги, маданият ютуқларидан фойдаланиш ҳуқуқи кафолатланлиги белгилаб берилган. “Ўзбекистон Республикаси Конституцияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонуни лойиҳасининг IX боби 41- ва 53-моддаларни ўз ичига олиб, бунда шахснинг иқтисодий, ижтимоий, маданий ва экологик ҳуқуқлари кенгайтирилган нормалар билан баён этилган. Эътиборингизни 79-моддага қаратсангиз, бунда “Давлат ёшларнинг шахсий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, экологик ҳуқуқлари ҳимоя қилиниши таъминлайди, уларнинг жамият ва давлат ҳаётида фаол иштирок этишини рағбатлантиради. Давлат ёшларнинг интеллектуал, ижодий, жисмоний ва ахлоқий жиҳатдан шаклланиши ҳамда ривожланиши учун, уларнинг таълим олишга, соғлиғини сақлашга, уй-жойга, ишга жойлашишга, бандлик ва дам олишга бўлган ҳуқуқларини амалга ошириш учун шарт-шароитлар яратади”, деб кўрсатилган янги нормалар ёшларни ҳаётда ўз йўллари аниқ ва тезроқ топиб олишлари учун кафолат ҳисобланади. Ҳар қандай инсон фаолияти-бу унинг онги, фикри, тафаккури ва дунёқарашининг реал ҳаётга фаолиятига айланиши самарасидир. Бошқача қилиб айтганда, мустақил фикрлашнинг маҳсулидир.

Мамлакатимиз мустақиллигининг дастлабки йилларидан келажак авлод ҳақида қайғурилган, маънавий-мизни тиклаш ва янада юксалтириш, миллий таълим-тарбия тизимини такомиллаштиришга алоҳида аҳамият бериб келинмоқда. Ёшларнинг замон талаблари даражасида таълим-тарбия олиш, ватанпарвар бўлиши, саломатлигини мустаҳкамлаши, ўз кучи, билим ва салоҳиятини намоён этиши учун барча шароит яратилмоқда. Зеро, интеллектуал салоҳиятини юқори, дунёқараш кенг, мустақил фикрлайдиган авлодни вояга етказиш ва тарбиялаш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишларидандир.

Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”ги, “Таълим тўғрисида”ги янги таҳрирдаги қонунлари, ёшлар ишлари соҳасига оид Президент фармонлари, қарорлари ҳамда Ўзбекистон ёшлар

ри – 2030 концепцияси ёшларимизга замонавий стандартлар асосида таълим-тарбия бериш, уларнинг иқтисодини юзага чиқаришда муҳим аҳамият касб этмоқда. Кўплаб ота-оналар, ўқитувчи ва ўқувчилар ҳамда кенг жамоатчилик томонидан билдирилган таклифлар асосида Ўзбекистонда 11 йиллик таълим қайта тикланди. Жойлардаги ўқитувчиларга бўлган эҳтиёжни қоплаш учун Тошкент вилоятидаги Чирчиқ давлат педагогика институти ва вилоятлардаги университетлар ҳузурида педагогика институтлари ташкил этилди. Бундан ташқари, 15 та олий таълим муассасасида ташкил этилган махсус сирки бўлимларда ўрта-махсус маълумотга эга бўлган 5 мингдан ортиқ педагоглар учун олий маълумот олиш имконияти яратилди. Таълим тизимидаги инновация ва креатив ёндашувлар асосида Муҳаммад Хоразмий ва Мирзо Улугбек номлари билан аталадиган, аниқ фанлар чуқур ўқитиладиган мактаблар ташкил этилди.

Жаҳонга маълум бўлиб бормоқдаки, ҳозир Янги Ўзбекистонда барча соҳада амалга оширилаётган ислохотлар замирида дастлаб Ҳаракатлар стратегияси, бугунги кунда эса Тараккиёт стратегиясида белгиланган устувор йўналишлар ётади ҳамда “Янги Ўзбекистонда эркин ва фаровон яшайлик” деган эзгу ғоя асосида амалга ошириб келинмоқда. Ўзбекистонда таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотлар натижасини Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг қайси нутқида эътибор қаратсангиз, албатта, таълим берилган урғу жуда катта аҳамиятга молик, чунки ёшларни ижтимоийлашувида таълим-тарбиянинг аҳамияти муҳим ҳисобланади. Ўтган қисқа давр ичида мамлакатимизда янги турдаги таълим масканлари очилди, хусусан, Президент мактаблари, ижод мактаблари, ихтисослашган мактаблар фаолияти йўлга қўйилмоқда. Биргина ўтган 2020 йилни оладиган бўлсак, Ўзбекистонда математика фани бўйича 56 та, кимё-биология фани бўйича 28 та, IT соҳасида информатика ва ахборот-коммуникация технологиялари бўйича 14 та ана шундай мактаблар ташкил этилди.

Жаҳон тажрибаси ўрганилиб, янги тартиб-қоидалар, замонавий таълим усуллари жорий этилмоқда. Жумладан, хусусий мактаб очиш учун лицензия олиш тартиби соддалаштирилди. Нодавлат таълим масканлари давлат томонидан кенг қўллаб-қувватланаётгани туфайли ҳозирги вақтда уларнинг сони 195 тага етди. Буларнинг барчаси ўз ижобий натижасини бермоқда.

Олий таълим тизимини янада такомиллаштириш борасида ҳам кўплаб ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2021-2021 йилларда олий таълим тизимини комплекс ривожлантириш дастури қабул қилинган эди. Сўнгги 6 йилда лўплаб янги олий таълим му-

ассасалари ташкил этилиб, янги ташкил этилган ОТМлар ва уларнинг филиаллари ҳисобидан юртимиздаги олий таълим муассасалари сони 198 тага етди, ёшларни олий таълимдаги қамрови 9%дан 38% га етди, таълим сифатини ошириш мақсадида 41 та ОТМларга молиявий мустақиллик берилди, хорижий университетлар филиаллари сони ҳам ошди ва қабул квоталари 3 баробар оширилди. Шу билан бирга, ўтган 2018-2019 ўқув йилидан бошлаб олий таълим муассасаларига қабул жараёнлари соддалаштирилиб, давлат тест синовлари бўйича ҳар бир асосий фандан бўладиган тест саволлари 36 тадан 30 тага туширилди ва тест кунлари мамлакат бўйича навбатма-навбат 15 кун давомида очик муассасаларда шаффоф тарзда ўтказилиб келинмоқда. Бундан ташқари, 2020-2021 ўқув йилидан бошлаб кириш имтиҳонларига асосий фанлардан ташқари барча таълим йўналишларига мажбурий бўлган Ўзбекистон тарихи, математика ва она тили фанларидан жами 45 та тест саволлари жорий этилди, 2021 йилги кириш имтиҳонларида мажбурий фанлардан тест саволлари сони 10 тага туширилди. Бугунги кунда Ўзбекистонда ёшларни олий таълим билан қамраб олиш даражаси 2016 йилги 9 фоиздан 38 фоизга етказилди. Яқин йилларда ушбу кўрсаткични 50-60 фоизга етказиш мўлжалланган.

Ёшларнинг ижтимоий фаоллиги, яъни жамият ҳаётида фаол бўлиши келажакка ишонч тўғрисида асосида шаклланади. Қачонки инсон жамият барқарор ривожланишига ишонса, жамият қонунларининг устувор мавқеини англайди, келажакка қатъий ишонсагина унинг хатти-ҳаракати муайян маъно касб этади. Ёшларда ижтимоий фаоллик шаклланишида азалий, умуммиллий, диний ва ахлоқий қадриятларнинг ҳам муносиб ўрни бор. Зотан, халқимизда жамият ҳаётга ҳодисаларини англашда маънавий-ахлоқий ва диний қадриятлар етакчи ўринни эгаллаб келган. Ижтимоий фаолликнинг шаклланишида энг муҳим ҳуқуқий асос ва омил бу Ўзбекистон Республикасининг Конституциясидир. Ушбу фундаментал янгиланаётган ҳужжат демократик жамиятнинг ривожланиши, фуқаролик жамиятини шаклланиши ва такомиллаштиришнинг қонуний кафолатидир.

Биз суверен, демократик, ҳуқуқий, ижтимоий ва дунёвий давлатда яшаймиз, келажакда унинг юқори босқичи бўлган фуқаролик жамиятини қарор топтиришни мақсад қилиб қўйганмиз. Бу жамият фуқароларнинг эркин ва демократик фаолиятларининг кенг намоён бўлишини тақозо этади. Келажакимиз бўлган ёшлар ўқишда, спортда, илмий-техник ижодда, меҳнат кўникмаларини ҳосил қилишда, мустақил ҳаётга позицияга эга бўлишининг аҳамияти ортиб бормоқда.

(Давоми 10-саҳифада)

Хатарлардан қўрқмаган ХАДИЧА

1913 йилнинг жазирама июнь ойининг 3 санасида Сулаймон Келгинбоев оиласида қиз фарзанд дунёга келди ва унга Хадича деб исм қўйди.

Сулаймон Келгинбоев – келиб чиқиши қозоқ, миллатига мансуб бўлган, аммо тирикчилик кўйида Туркистон ўлкасини йиллар давомида оралаб, ўзбек, қозоқ, қирғиз, тожик, туркман, рус тилларини мукамал ўзлаштирган ва Отинча исми ўзбек қизига уйланган, бўлажак ҳуқуқшуноснинг отаси. Сулаймон ва Отинча биргалликда беш нафар фарзандни вояга етказишди.

Сулаймон ака кўп тилларни билгани туфайли, айниқса ўша давр учун жуда ҳам керакли бўлган рус тилини, Андижон бойларидан бирининг карвонсаройида иш бошқарувчи бўлиб ишлар ва оиласини эл қатори тебратарди. Сулаймон ва Отинчанинг Юсупжон, Мўтабар, Хадича, Ниёз ва Гулбахром исми фарзандлари оила қувончлари эди. Сиёсий вазият ўзгариб, 1917-йил шўролар зулмига қарши кўтарилган халқ ҳаракати ичида Сулаймон Келгинбоев Фарғона атрофида ўққа тутилиб вафот этади. Натижада бутун оиланинг масъулияти Отинчага тушади, аммо бардошли ўзбек аёли тақдир синовлари олдида бўйин эгмайди. Фарзандларини билимли қилиб вояга етказишга қарор қилди ва Хадича акаси Юсупжон, опаси Мўтабар, укаси Ниёз билан бир кунда совет мактабига ўқишга боради. 1924 йил бўлажак олима Хадичанинг онаси пилла заводига ишга киради ва бу пайтда унинг фарзандлари 3-синфда таҳсил олаётган эди.

Манбаларнинг хабар беришича, 1929 йил Фарғона водийсида ажойиб овози туфайли кўпчиликка маълум ва машҳур бўлган бадий ҳаваскорлик тўғрисида азоси Нурхон Марғилонда мутаассиб диндорлар таъсирини тушиб қолган ўз акаси томонидан пичоқлаб ўлдирилди. Ушбу мудҳиш воқеа бутун водийни ларзага солди, натижада қотил устидан суд бўлиб ўтди. Суд жараёнида жамоатчилик айбловчиси сифатида иштирок этган Тожихон Шодиевнинг сўзлаган нутқи кескир ва қатъий бўлди, қотил олий жазога лойиқ топилди. Ушбу суд жараёнида қатнашган 17 ёшли Хадичанинг қалбида Тожихон Шодиевнинг нутқи ҳуқуқшунос бўлиш истагини уйғотди ва келиб мақсадини онасига айтди...

Кейинчалик, XX аср 30-йилларида Сталин қатағонлари қурбонига айланган Тожихон Шодиевнинг оқланишида айнан Х. Сулаймонованинг хизматлари катта бўлади.

1931 йил Хадича Сулаймонова 9 йиллик рус мактабини аъло баҳоларга тамомлаб, Тошкент шаҳридаги Совет қурилиш ва ҳуқуқ илмий-тадқиқот институтининг тайёрлов курсига келади. Орадан бир йил ўтиб худди шу институт-

нинг 2-босқичида ўқишни давом эттиради. Мақсади томон дадил интилиш унинг талабалик йилларида қаттиқ ўқиш ҳамда институт профессорларидан ҳуқуқшунослик сирларини ўрганишга ундайди. Устоз ва профессорлар этиборига тушган Хадича Сулаймонова институтни аъло баҳоларга битиради. Йўлдош Охунбобоев битирув кечасида шахсан иштирок этиб, битирувчиларни иш билан таъминлаш масаласини ижобий ҳал қилади ва Хадича Сулаймонова 1935 йилдан халқ судьяси бўлиб ишлаб боради. Шу йилнинг охирида у республика Олий суди аъзолигига сайланади, ваҳоланки бу пайтда ёш юрист эндигина 22 ёшда эди. Унинг Олий суддаги фаолияти деярли 3 йил давом этди.

Фан чўққиси сари интилиши кучли бўлган Хадича Сулаймонова 1938 йилнинг сентябрь ойида Москва юридик институти совет жиноят ҳуқуқи кафедрасига аспирантурага қабул қилинди. У бу ерда жиноят ҳуқуқи тарихи ва назарияси соҳасида ўз билимини ҳар томонлама юксалтириб, ушбу тизимни Ўзбекистонда ҳам ташкил қилиш ва ривожлантиришни ўйлайди. Аспирантуранинг иккинчи йили ўрталарига диссертация учун маълумот йиғган Хадича Сулаймонова Иккинчи жаҳон уруши бошланиб қолганлиги туфайли диссертация ҳимоясини кейинга қолдиради. 1945 йил августига қадар Тошкент юридик институтида жиноят ҳуқуқи кафедраси доценти вазифасини бажарди, аммо бу даврда у илмий изланишдан тўхтамади. 1945 йил 20 июлда мавзусидаги диссертациясини ҳимоя қилди. Ҳимоя муваффақиятли ўтиб, Хадича Сулаймонова Тошкентга ҳуқуқшунослик фанлари номзоди сифатида қайтди. Қайд этиш лозимки, Хадича Сулаймонова ҳуқуқшунослик соҳасида илмий даража олган биринчи ўзбек аёли эди. 1950 йилда у докторлик диссертациясини ёқлайди ва нафақат Ўзбекистонда, балки Шарқ аёллари ичида биринчи фан доктори унвонига сазовор бўлди.

1956 йил Хадича учун сермаҳсул йил бўлди. Ўша йили у Адлия вазирлиги бўлади. Адлия вазирлиги сифатида XX аср 30 йилларида ноҳақ қатағонга учраган миллатимизнинг фидойи

инсонларини оқлаш ишларида катта ташаббус ва жасорат кўрсатди. Тарихчи олим Шохжаҳон Рашидовнинг таъкидлашича, 1956 йилда Файзулла Хўжаев, Акмал Икромов, Абдулла Қодирий, Чўлпон ва бошқа давлат арбоби ҳамда зиёлиларнинг оқланишида Хадича Сулаймонованинг иштирокини алоҳида таъкидлаб ўтган. Айнан шу воқеалар ортидан, Хадича Сулаймонованинг юрист сифатида шаклланишида муҳим ўрин тутган Тожихон Шодиева ҳам оқланиб, раҳбарлик лавозимига тикланган.

Маълумотларга қараганда, 1957 йил 1 май ҳолатига кўра, вазирликдаги 41 ходимнинг 15, вилоят суди 87 судьясининг 25, 230 халқ судьясининг 48, 70 нотариуснинг 53 нафари хотин-қизлардан иборат бўлган. Бундан келиб чиқадики, Хадича Сулаймонова хотин-қизларнинг давлат ишларида ишлашига хайрихоҳлик билдирган ва уларни қўллаб-қувватлаган. Шунингдек, унинг жиноят суд экспертизаси соҳасининг Ўзбекистонда ташкил этилиши ва ривожланишида қўшган ҳиссаси бекиёс. Айнан суд экспертизаси соҳасида суд-тергов органлари иш сифатини яхшилаш учун илмий тадқиқот ишларини ривожлантиришга катта эътибор берган шахс ҳам Хадича Сулаймонова эди. Ўша вақтда Адлия вазирлиги ҳузуринда Тошкент Криминалистика илмий-тадқиқот лабораторияси республика суд-тергов органларининг талабига жавоб бермасди. Х. Сулаймонова республиканинг юқори органлари олдида бу лабораторияни кенгайтириш ва унинг базасида суд экспертизаси илмий-тадқиқот институти ташкил этиш масаласини қўйди ва унинг саъй-ҳаракатлари билан 1958 йилда Тошкент суд экспертизаси илмий-тадқиқот институти ташкил топди. Бу институт кейинчалик академик Х. Сулаймонова номи билан юритила бошлади.

Узоқ йиллик изланиш, меҳнат ва тинимсиз билим олиш натижасида, 1964 йил апрель ойида Хадича Сулаймонова Ўзбекистон ССР Олий судига раис этиб сайланди. Бу вақтга қадар ҳеч бир демократия ўз чўққисига чиққан мамлакатда аёл киши бундай лавозимга сайланмаган эди. 1964 йил 5 апрелда «Известия» газе-

тасида дунёда биринчи марта Олий судни бошқарган ўзбекистонлик аёл ҳақида мақола чоп этилди.

Хадича Сулаймонова дунё мамлакатлари тан олган ҳуқуқшунос ва делегат ҳисобланган. Сабаби, у бир неча халқаро конференция ва анжуманларда иштирок этган ва нутқ сўзлаган. 1956 йил Нидерландиянинг Амстердам шаҳрида ўтказилган социологларнинг учинчи конгрессида иштирок этиш Хадича Сулаймонова фаолияти учун улкан бир ютуқ эди. 1961 йили Бирлашган Араб Республикасида ўтказилган Осиё ва Африка аёлларининг биринчи конференциясида нутқ сўзлаши дунёхамжамиятининг эътиборини ўзига жалб қилди. Х. Сулаймонованинг Президент Жамал Абдул Носир билан учрашувини матбуот ходимлари кенг миқёсда ёритди. Шунингдек, у Лондон, Софийа, Токио, Деҳли, Прага, Коломба ва бошқа шаҳарларда ўтказилган кўплаб анжуманларда ҳам қатнашиб, етук давлат арбоби сифатида танилди.

1965 йил 26 ноябрь. Бир ҳуқуқшунос эгаллашни орзу қилган барча соҳанинг энг олди, етакчи соҳаларида ишлаган, олима, давлат арбоби Хадича Сулаймонова узоқ давом этган касаллик натижасида, айни куч ғайратга тўлган 52 ёшида ёруғ оламни тарк этди. У олим, йирик давлат арбоби, прокуратура соҳасида фаолият олиб борган Б. Шерхўжаев билан турмуш қурган ва уларнинг Шавкат исми фарзанди бўлган.

Бутун умри давомида адолат тантанаси ва халқ бахт-саодати учун курашган олима мустақиллик йилларида ҳам турли орден ва медаллар билан тақдирланди. Хотирасини абадийлаштириш мақсадида кўчаларга Хадича Сулаймонова номи берилди. Бутун дунёда Олий судни бошқарган илк аёлнинг ҳаёт йўли ҳақида 1974 йили профессор М. Ҳақимовнинг «Академик Хадича», 1993 йили М. Ҳақимов, Ғ. Аҳмедов, А. Саидовларнинг «Хадича Сулаймонова – ҳуқуқшунос, олим, давлат арбоби» китоблари нашр қилинган. Ҳеч шубҳасиз шуни айта оламизки, олима шарафига бундай асар ва мақолалар ёзиш бундан буён ҳам тўхтовсиз давом этади.

Ситора ИБРОҲИМОВА,
Тошкент давлат юридик университети
Жинорий одил судлов факультети
талабаси

Кейинги йилларда Янги Ўзбекистонда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш, иқтисодиётда давлат улушини босқичма-босқич камайтиришга қаратилган аниқ манзилли чора-тадбирлар амалга оширилди.

Конституциявий қонун лойиҳасида барча соҳаларда фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари таъминланишига эришиш масаласи устувор қўйилган. Унда солиқ ва йиғимлар адолатли бўлиши ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини амалга оширишига тўққинлик қилмаслиги ўрнатилмоқда. Норма барча фуқаролар, тадбиркорлар ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлашга хизмат қилади.

Янгилаётган Конституция жамиятимиз ҳаётининг барча йўналишларини комплекс тартибга солиш ҳамда мамлакатимизни демократик ривожлантириш йўлида энг муҳим ҳуқуқий пойдевор бўлиб хизмат қилади. Конституциявий қонун лойиҳасига киритилган янги нормалар барча соҳаларни тараққий эттиришга, шу жумладан, тадбиркорлик фаолиятини соғлом ривожланишига, қулай инвестицион муҳит яратилишига ёрдам беради.

Конституция лойиҳасининг 63-моддасига кўра, "...Солиқ ва йиғимлар адолатли бўлиши ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини амалга оширишига тўққинлик қилмаслиги керак".

Маълумки, давлатнинг иқтисодий сиёсатини асосий йўналишларидан бири солиқ сиёсати ҳисобланади. Бюджетнинг асосий қисмини эса солиқлар ташкил этади. Солиқлардан тушган пуллар эса мамлакатни ҳар томонлама ривожлантиришга сарфланади. Шу сабабли ҳар бир фуқаро ва тадбиркорлик субъекти қонун билан белгилаб қўйилган солиқларни тўлаши шарт. Бу давлат равнақига, халқ фаровонлигига қўшилган ҳисса деганидир.

Шу билан бирга, давлат ҳам фуқаролар ҳамда тадбиркорлар учун ортиқча ва оғир бўлган солиқлар ёки бошқа йиғимларни жорий этмаслик бўйича кафолат бериши, бу кафолат эса қонун билан мустаҳкамланиши керак бўлади.

Янги таҳрирдаги Конституцияга солиқ ва йиғимлар адолатли бўлиши шарт, дея белгиламоқда. Бу нима дегани? Бу — давлат солиқ ва йиғимлар жорий этаётганда аҳоли ёки тадбиркор уни тўлай олишига қурби етишини албатта инобатга олади. Ортиқча ва мантиқсиз солиқлардан, турли йиғимлардан воз кечилади.

Охириги йилларда тадбиркорлар тўлайдиган солиқ турлари сони қисқартирилди, аҳолига, бизнесга солиқ имтиёзлари қўлланилди.

Конституцияга киритилаётган ўзгариш эса ана шундай ижобий ўзгаришлар изчил ва тизимли давом эттирилиши учун ҳуқуқий асос бўлади.

Конституцияда Ўзбекистон ҳудудида товар(иш ва хизмат)лар, ишчи кучи ва молиявий маблағларни эркин ҳаракатланишига шарт-шароит яратиш кафолати қандай иқтисодий имкониятлар назарда тутилмоқда.

Иқтисодиёт соҳасида илғор тажрибага эга давлатлар амалиётида бир мамлакат ичида ёки ўзаро манфаатдор давлатлар ўртасида савдо муносабатларини ривожлантириш, ишлаб чиқарувчилар ва хусусий бизнес эгаларини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантириш, бозордаги тақчилликни олдини олиш, талаб ва таклиф мувозанатини таъминлаш борасида

ўнлаб замонавий шифохоналар, камида 200 мингта янги уй-жой, 1 миллионга доимий иш ўрни, 25-30 миллиард доллар инвестиция керак.

Давлатларга инвестиция киритишда инвестор ўзи учун энг қулай юрисдикцияни танлайди. Шу сабабли, агарда бош қомусимизда инвестицион муҳит учун ҳуқуқий асос яратиб бермасак, иқтисодий қудратли давлатлар нигоҳида "арзон ишчи кучи етказиб берувчи давлат" сифатида ривожланмай қолиб кетаверимиз.

Мазкур норманинг Конституцияга киритилиши биринчидан, мамлакат иқтисодиётига тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб этишни рағбатлантиришга, инвесторларнинг ишончини мустаҳкамлашга ва давлат тузилмаларининг масъулиятини оширишга, иккинчидан, тадбиркорлар ҳуқуқлари ва қонуний манфа-

ўз муаммоси билан ўзи ёлғиз қолиб кетади, амалдор чиқарган қарор оқибати билан ўзи яқка курашади.

Ушбу норманинг киритилиши ҳоким бўладими, вазир бўладими, ҳеч бир амалдор тадбиркор ва фермерлар маҳсулотларини бир вилоятдан бошқа вилоятга олиб ўтишига, сотилишига тўққинлик қилишига ҳаққи йўқлигини англатади, келгусида турли даражадаги мансабдор шахслар томонидан товарлар, хизматлар, меҳнат ресурслари ва молиявий маблағларнинг эркин ҳаракатланишини чекловчи қарорлар қабул қилинишини чеклайди.

Товарлар ва хизматлар бозорида самарали рақобат муҳитини яратиш мақсадида монополияни босқичма-босқич камайтириш иқтисодиётни янада ривожлантиришнинг устувор йўналиши ҳисобланади.

Монопол фаолият юритиш нати-

бозорнинг муҳим тўртта объекти бўлган товарлар, хизматлар, ишчи кучи ва молиявий маблағларнинг эркин ҳаракатланишига катта эътибор қаратилди.

Мамлакатимизда ҳам Конституциявий ислохотлар орқали иқтисодиётни эркинлаштириш, тадбиркорларга шароит яратиш, қулай инвестициявий муҳитни яратиш, бизнесни қўллаб-қувватлаш бўйича Конституциянинг 67-моддасига "Давлат қулай инвестициявий ва ишбилармонлик муҳитини таъминлайди" — деган норма киритилмоқда. Бу нормани амалиётга жорий этилиши биринчидан, Ўзбекистонда барча ишлаб чиқарувчи ва тадбиркорлар учун мамлакат ҳудуди ягона иқтисодий макон эканлиги, иккинчидан, товар ва хизматларнинг республикада ҳеч қандай тўсиқларсиз ҳаракатланиши давлат томонидан кафолатланмоқда. Шу билан бирга меҳнат ресурслари ва молиявий маблағларнинг ҳаракатланишида тўсиқлар бўлмаслиги тўғрисидаги мажбуриятни ҳам давлат ўз зиммасига олмақда.

Мамлакатимиз катта давлатга айланаяпти. Аҳолимиз 2040 йилга бориб, 50 миллионга етади. Уларнинг ярмидан кўпи ёшлар эканини ҳам ҳисобга олиш керак. Уларга муносиб шароит қилиб бериш учун, ҳар йили 250 минг янги ўқувчи ўрни,

атларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлашга, хусусий мулк ҳимоясини янада кучайтиришга ҳамда инвестиция бозоридаги рақобатни ривожлантиришга хизмат қилади.

Буларнинг барчаси учун эса, барқарор иқтисодиёт, хавфсиз давлат, самарали бошқарув, ижтимоий кафолатларнинг мустаҳкам ҳуқуқий пойдевор зарур. Мазкур масаланинг улкан иқтисодий аҳамиятини инобатга олган ҳолда, асосий қонуни-мизда тадбиркорликни ривожлантириш бўйича давлатнинг қулай инвестициявий ва бизнес муҳитни таъминлаш бўйича мажбурияти белгиламоқда. Бозор иқтисодиётининг энг асосий принципларидан бири — бу эркин рақобат товарлар, хизматлар, меҳнат ресурслари ва капиталнинг мамлакат бўйлаб ҳеч қандай тўсиқларсиз ҳаракатланишини кўзда тутати.

Тан олиш керак, ора-орада шундай ноҳуш ҳолатларга гувоҳи бўлганмиз: қайсидир амалдор қайсидир фермернинг маҳсулотини вилоятдан ташқарига чиқаришга рухсат бермаган, "фақат ўзимизда сотасан" деган. Мамлакат қонунларига ишониб, тер тўкиб етиштирган фермернинг маҳсулотини сотиш, меҳнати роҳатини кўриш вақти келганда қонунга хилоф равишда унинг фаолиятига тўсиқлар қўйилган, ҳуқуқлари чекланган. Бундай ҳолатда, фермер

жасида бозорга хусусий сектор вакилларининг кириб келиши кама-яди, баъзи ҳолларда имконсиз ҳам бўлиши мумкин. Ўзининг бозордаги устун мавқеини сунистеъмол қилган ҳолда фаолият юритишнинг энг катта юки келиб-келиб оддий халқнинг бўйнига тушади. Қайд этиш лозимки, амалдаги Конституцияда монополистик фаолиятга доир қоида мавжуд эмас.

Шу боис, бугунги кунга қадар монополистик сиёсат турли қонун ва қонуности ҳужжатлари билан тартибга солиб келинди. Бунинг оқибатида эса монополияни тийиб туриш, унинг бозордаги улушини камайитиришга қаратилган таъсир чораларини қўллашнинг ягона ҳуқуқий базаси мавжуд эмасди. Агарда ушбу камчиликлар бартараф этилмаса, бозорда монопол субъектлар сони кўпайишига, ҳозирда фаолият юритаётган монопол тадбиркорлик субъектларининг бозордаги улуши янада ортишига йўл очиб берган бўламиз. Бироқ бу мамлакатда инвестицион муҳит ҳамда тадбиркорлик фаолиятининг рақобатбардошлигига салбий таъсир кўрсатади.

Бўри ҚОДИРОВ
Республика Маънавият ва маърифат маркази ҳузуридаги
Ижтимоий-маънавий
тадқиқотлар институти бўлим
бошлиғи

Юк машиналари фақат четки ўнг қаторда ҳаракатланиши мумкин, пиёдалар ўтиш жойларига 10 метрдан кам масофада тўхташ тақиқланади, велосипедчилар тунги вақтда нур қайтарувчи жилет кийишлари керак — ЙХҚга яна қандай ўзгартиришлар киритилган.

1 майдан янгиланган Ўзбекистон Йўл ҳаракати қоидалари кучга киради. «Газета.uz» мактаб ва болалар боғчалари яқинида, турар-жойларда тезликнинг камайтирилиши ҳамда автомобилларнинг олд ўриндиқларида йўловчилар учун хавфсизлик камарини тақиш талаби каби баъзи ўзгаришлар ҳақида аввалроқ ёзган эди. Хужжатда яна нималар дейилган?

ЙХҚдаги асосий ўзгаришлар

• ЙХҚ янги таърифлар билан тўлдирилди, уларнинг сони 50 тадан 70 га кўпайтирилди (6-банд). Улар орасида велосипедчи, велосипед йўлкаси, велосипедчилар учун тасма, пиёда ва велосипед йўлкаси, ўзиб кетиш, хавфсизлик ороли, кўриниши чекланган жойлар, пулли тўхтаб туриш жойи, электромобиль, фавқулодда вазият яратиш ва бошқалар мавжуд.

• «Ҳайдовчиларнинг вазифалари» бобининг (2-боб) номи «Ҳайдовчиларнинг умумий вазифалари» деб ўзгартирилди. У ҳайдовчида биометрик паспорт ёки ID-карта бўлса, ҳайдовчилик гувоҳномаси, техпаспорт, ишончнома ва ФЖМ суғуртаси бўлиши шарт эмаслиги ҳақидаги банд билан тўлдирилади (7-банд).

• Аҳоли пунктларида ҳаракатланаётганда йўналишли ва йўналишсиз такси ҳайдовчиларига хавфсизлик камарларини тақмасликка рухсат берувчи бандлар чиқариб ташланди. Ҳайдовчи ва олд ўриндиқдаги йўловчилар ҳаракатни бошлашдан олдин хавфсизлик камарларини тақи олишлари керак (9).

• Ҳайдовчининг вазифалари рўйхати ҳаракатланиш вақтида авария ҳолатини юзага келтирмаслик мажбурияти (11) билан тўлдирилди.

• Аҳоли пунктларида транспорт воситаларининг магнитофон ва овоз чиқарувчи бошқа аппаратураларини баланд овозда қилиб фойдаланиш тақиқланади. Худди шу тақиқ двигатель товушига ҳам тегишли (12).

• Ҳайдовчи йўловчилар учун ўрнатилган ҳаракат вақтида эшикларни очиш ёки салондан тана қисмларини (қўлдан ташқари) чиқариш каби тақиқларга риоя этилишини назорат қилиши шарт (24).

• Тезкор ва махсус хизматларнинг ялт-ялт этувчи маёқчалар ва махсус товушли ишоралар ёқилган транспорт воситаларини кузатиб келаётган машиналарда яқинни ёритувчи чироклари ёқилган бўлиши керак (25).

• Тезкор ва махсус хизматлар транспорт воситаларини қувиб ўтиш тақиқланади (26). Бундан халқаро ҳамда икки ва ундан юқори бўлакли йўлларда ҳаракат хавфсизлигини таъминланган ҳолда ўзиб ўтиш мустасно.

• Юк автомобиллари ЙХҚда кўзда тутилган истиснолардан ташқари, фақат четки ўнг қаторда ҳаракатланиши мумкин (68).

• Велосипед йўлкаси бўлмаган ҳолда йўлнинг қатнов қисмида ҳаракатланаётган велосипедчилар сутканинг қоронғи вақтида ва етарлича

ди, бунда зарур ҳолларда ЙТХларнинг олдини олиш ёки аҳоли пунктларидан ташқарида ҳайдовчиларни қувиб ўтиш ҳақида огоҳлантириш учун (48).

• Рухсат берилган энг юқори тезлик ўзгаришсиз қолмоқда, аҳоли пунктларида — 70 км/с, аҳоли пунктларидан ташқарида — 100 км/с. Йирик шаҳарларда республика комиссияси чекланган тезликни айрим участкаларда 60 км/с қилиб белгилаши мумкин (78 — 79).

• Тегишли йўл белгилари ўрнатилган мактаб ва

кўринмайдиган шароитда нур қайтаргичли камзулда ёки нур қайтарувчи элементли парчалари бўлган устки кийимда бўлишлари шарт (167).

• Велосипедчилар учун ўлчами кичрайтирилган доирасимон ишораларга эга бўлган светофор қўлланилиши мумкин. Бундай ҳолда светофор билан велосипед тасвирига эга бўлган тегишли белги ўрнатилади (34).

• Велосипедчиларга велосипед йўлаклари бўлган тақдирда йўлнинг қатнов қисмини велосипедда ўтишга рухсат берилди. Акс ҳолда велосипеддан тушиб, уни судраган ҳолда йўлни кесиб ўтиш керак бўлади (168).

• Велойўлак ва пиёдалар йўлкаси кесишмасида велосипедчилар пиёдаларни йўл беришлари керак (169).

• Енгил автомобилнинг том қисмига ўрнатилган юкхонасидаги юкнинг баландлиги 1 метрдан (махсус мосламалар билан мустаҳкамланган ҳолда велосипедларни ташиш бундан мустасно) ва узунлиги автомобилнинг габаритидан 0,5 метрдан ошмаслиги керак (162).

• Ташкилотлар ва фуқароларга йўлнинг ҳаракат қисмига ўзбошимчалик билан сунъий нотекисликлар ўрнатиш тақиқланади (4).

• Агар светофорнинг ишоралари ишламаётган бўлса, ҳайдовчи бошқа (кўндаланг) йўналишдаги светофор ишоралари ишламаётганлигига ишонч ҳосил қилиши лозим (43-банд).

• Товушли ишорадан фойдаланиш тақиқлана-

мактабгача таълим ташкилотларига етмасдан ва ўтиб кетиш 300 метрдан кам масофада рухсат берилган тезлик 30 км/с. Турар жой даҳалари ва ёндош худудларда эса 20 км/с дан ошмаслиги керак (78).

• Пиёдалар ўтиш жойларида ҳатто пиёдалар бўлмаганда ҳам қувиб ўтиш тақиқланади (86).

• Пиёдалар ўтиш жойлари, велосипед йўлкаси билан кесишувда ва улардан олдин 10 метрдан кам (бунга қадар — 5 м) масофа қолганда ҳамда велосипедчилар учун тасмада (одам тушириш ва миндириш мустасно) тўхташ тақиқланади (91).

• Қатнов қисми кесишмасида ва кесишаётган қатнов қисми четига 30 метрдан кам масофада (аввал — 5 метр) тўхташ ва тўхтаб туриш тақиқланади, бунда уч томонлама кесишадиган чорраҳаларда ёндан туташган йўлнинг сидирға чизик ёки ажратувчи минтақа билан ажратилган қарама-қарши томони бундан мустасно (91).

• Транспорт воситаларининг қайрилиб олиш жойларида ва унга 30 метр етмасдан ва ўтиб туриб тўхташ тақиқланади (91).

• Сутканинг ёруғ вақтида кучли ёгингарчилик (ёмғир, қор) шароитида ҳайдовчилар яқинни ёритувчи фара чироклари ёқилиши керак (138).

• Транспорт воситаларининг техник тавсифномасида кўзда тутилган миқдордан ортиқ одамларни ташиш тақиқланади. Мазкур банддан «12 ёшгача болаларни ҳисобга олмаганда» жумласи чиқариб ташланди (159).

ЯНГИЛАНАЁТГАН КОНСТИТУЦИЯ ЁШЛАРГА ҚАНОТ БЎЛАДИ

(Боши 7-саҳифада)

Бунинг учун биринчидан, оилада соғлом муҳитнинг бўлиши; иккинчидан, таълим муассасаларида сифатли ўқитиш; ўқувчининг фикрини эшитишни ва эркин мунозарани йўлга қўйиш; учинчидан, мустақил фикр юритиш кўникмаларини ҳосил қилувчи ижтимоий муҳитни шакллантириш муҳим

аҳамият касб этади.

Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг “Янги Ўзбекистон тараккиёт стратегияси асосида демократик ислохотлар йўлини қатъий давом эттирамиз” номли нутқида “Ҳаракатлар стратегиясидан – Тараккиёт стратегияси сари” деган тамойил асосий ғоя ва бош мезон сифатида қабул қилиниб, Таракки-

ёт стратегиясида 7 устувор йўналиш белгилаб берилган. Эътиборни “Адолатли ижтимоий сиёсат юритиш” номли тўртинчи устувор йўналишга қаратсак, барча соҳалар сингари таълим-тарбия соҳасига ҳам катта эътибор қаратилиб, “Юртимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этиш учун бизга замонавий илм, яна бир бор илм,

тарбия ва яна бир бор тарбия керак. Бугунги ва эртанги кунимизни, ёшларимиз тақдирини хал қиладиган юксак малакали муаллим ва мураббийлар, профессор-ўқитувчилар, ҳақиқий зиёлилар керак”, деб таъкидланган.

Алишер ХУРСАНДОВ,
Жамоат хавфсизлиги
университети кафедра бошлиғи

(Боши 1-саҳифада)

“...ЖИМ ЮРИШИМИЗ ЕТАР!”

ЖАМИЯТ
BONG.UZ

Муассислар:

Табиат ресурслари
вазирлиги.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар
ҳаракати —
Ўзбекистон

Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон
Нодавлат нотижорат
ташкilotлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир
Максуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.
“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонасида чоп этилди.

Манзил:
Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-410
Адади: 1015.
Пайшанба куни чиқади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 4 босма табоқ.
Баҳоси келишилган нарҳда.
Газета Ўзбекистон
матбуот ва ахборот
агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жихатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ” нашриёт-
матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

100000, Тошкент шаҳри
Матбуотчилар кўчаси 32.
Маълумот учун телефонлар:
71-233-72-77,
71-233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:
Электрон почта:
jamiyat@umail.uz
Газета индекси — 131
“ЖАМИЯТ” дан олинган
маълумотларда манба
сифатида газета номи
кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти:
20:00

1 2 3 4 5 6

бу ҳаётда илмсиз яшай олмаганидек, мактабларсиз ҳам давлат куриб бўлмайди. Беҳбудий бундан аниқ англаган ҳолда мамлакатда таълимни, мактабни, муаллимлар салоҳиятини ислоҳ қилмасдан олдин ҳеч қандай миллий мустақилликка ҳам, ривожланиш ва тараққиётга ҳам эришиб бўлмастлигини таъкидлаган.

Маҳбуда Беҳбудий “Ислоҳи таълим” номли мақолада таълим кўп жиҳатдан муаллимга боғлиқлигини таъкидлаб ўтган. Муаллимнинг шахси қандайлиги, у болаларга нимани ўқитаётганини эса маҳалла аҳли тадқиқ ва тафтиш қилиб туриши керак, деган фикрни илгаридан сурган. Халқнинг жоҳиллигига таълимнинг нўноқлиги ва домлаларнинг етарлича билимга эга эмаслигини сабаб қилиб кўрсатган. “Агар муаллимни ўзи, ҳозир аксар мактабдор ва мудarrisлардек, камхафсала ёнги илмли бўлуб туруб усули таҳсилдан хабарсиз бўлса, они шогирдлари нодон қолур”.

Беҳбудий “Ёшларга мурожаат” мақолада ҳам халқимизнинг бор-будини тўйга тикиши, дабдабозликка берилганлигини қоралаб, “Шу илми замониини таҳсил қилмоқ учун ҳаракат қилмоғингиз лозимдур. Ҳамватанларимиз мулкни сотиб тўй қилганидек сиз-да, хатто, лозим бўлганда мулкнингизни сотсангизда ўғлингизни замонача ўқумоғига саъй қилсангиз. Тўйга исроф қилинатургон оқчаларни ўқумок ўлига сарф қилсангиз!”

Айнан шу фикрлар ҳозирги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмаган. “Ўзбек ярим умрини ўзининг тўйи учун, қолган ярмини эса фарзандининг тўйи учун сарф қилади” деганларидек, миллион-миллион пулларни бекорга сарфлаб, дабдабали тўй қилгунча, ўша пулни келин ва куёвнинг юкори даражада таълим олишига сарф қилиш керак. Зеро, авлодларнинг илм-маърифатли, фикрлаши ва дунёқараши кенг бўлиши бугунги ота-оналарнинг билим даражаларига боғлиқ.

Беҳбудий ўша давр маориф тизимини ислоҳ қилишда назарий сифатида фикр, гоё берибгина қолмади. У ўзи тарғиб этган тартиб ва усул асосида таълим тизимини амалий жиҳатдан шакллантириш ва қарор топтиришга ҳам ҳисса қўшди. У бутун умри давомида усули сатвия (усули жадида) мактабларини ҳимоя қилди, уларнинг фаолиятини такомиллаштиришга, камчилик ва нуқсонларини бартараф этишга уринди. Зотан, у бундай мактаблар миллатнинг истиқболда катта аҳамият касб этишига каттик ишонарди ва бошқаларда ҳам шундай фикрни мустаҳкамлашга ҳаракат қилди. “Шукур қилиб юраверсак, беш-ўн йилдан кейин янада нодонроқ бўлиб қоламиз, хор бўламиз. Шунинг учун ҳам жим юришимиз етар! Диний мадраса ва мактабларимизни ислоҳ этайлик!” шiori остида халқни жаҳолатдан уйғотишга интилган.

Улуғ маърифатпарвар бобомиз таълимни ислоҳ қилиш мамлакатни ислоҳ қилиш билан баробар эканлигини бир неча бор таъкидлаган. Ва бу ҳозир ҳам ўз долзар-

блигини йўқотмаган. Бугунги кунда ҳам таълим тизимимизда бир қатор камчиликлар кўзга ташланади. Мустабид тузум даврида мамлакатда бирор янги нарсани жорий қилиш ёки номақбулларини яхшилаш масаласи жуда қийин кечган. Амалга ошириш учун кўплаб таййик ва чекловларга дуч келинган. Бугун у даврдан тубдан фарқ қилади. Биз ҳозир ҳеч кимга қарам бўлмаган, мустақил бир давлатда яшаймиз. Халқимизнинг онги ҳам анча ривожланган. Шунинг учун ҳар қандай камчилик ва нотўғри тизимни тузатиш ва яхшилаш осон.

Замонавий техника-технологияларнинг ҳаётимизда кириб келиши таълим тизимимизда бир қатор ислохотларни жорий этишни талаб қилади. Тан олиш керак, эски таълим тизимимиз жаҳон стандартларига жавоб бера олмайди. Дунёнинг кўплаб ривожланган давлатларида ўқув даргоҳлари деярли барча ишлар тўлиқ электронлаштирилган, энг муҳим жиҳати эса бундай давлатларда мактаб дарсликлари биздаки каби ёдлашга эмас, ўқувчиларнинг мантикий ва танқидий фикрлаш қобилиятини оширишга қаратилган. Шу маънода ўтган йилнинг ноябр ойида таълим тизимида туб бурилиш бўлди. Ўзбекистонда таълим тизимини ислоҳ қилишда Финландия билан ҳамкорлик қилиш муҳим аҳамият касб этиши таъкидланди. Умид қиламизки, Беҳбудий каби маърифатпарвар боболаримиз орзу қилган кунлар яқин.

Меҳриноза ФАРМОНОВА,
Ўзбекистон журналистика
ва оммавий коммуникациялар
университети талабаси

ЭНДИ ФУҚАРОЛАР ҲАМ ҚОНУН ЛОЙИҲАЛАРИНИ ТАКЛИФ ҚИЛИШИ МУМКИН

Янги таҳрирдаги Конституциямизда жамиятнинг барча қатламлари манфаатлари инобатга олинган. Инсон ҳуқуқи ва эркинликларига оид қоидалар бир неча қаррага ортмоқда, ўз навбатида, давлатнинг ҳам халқ олдидаги мажбурияти бир неча бараварга ошмоқда. Зеро, Конституциявий қонун лойиҳасини ишлаб чиқишда “инсон манфаати ҳар нарсадан устун” деган мезон асос қилиб олинган.

Шунингдек, киритилаётган яна бир муҳим ўзгариш бу — шахснинг судланганлиги ва бундан келиб чиқадиган ҳуқуқий оқибатлар унинг қариндошлари ҳуқуқларини чеклаш учун асос бўлмаслигидир. Бош қомусимизга киритилаётган ушбу қоида халқимизнинг кўп йиллар давомида бошига тушган ташвиш, яъни заррача айби йўқ шахсга нисбатан айбдор сифатида қараш каби собиқ тузумдан қолган сарқитлардан холи этишга қаратилган. Чунки йиллар давомида кўплаб фуқароларимиз қайсидир қариндошининг билиб ёки билмасдан қилган жинояти сабаб кўплаб ҳуқуқлардан маҳрум қилинар эди. Сўнги

олти йилликдаги ислохотлар боис қонунчиликдаги бундай ноҳолис норма бартараф этилди.

Эндиликда ушбу норма Конституция даражасида мустаҳкамлаб қўйилаётир. Умуман, янгиланаётган Конституция орқали инсон ҳуқуқларини таъминлашга доир кўплаб ўзгаришлар киритилмоқда. Ушбу ўзгаришлар билан бир қаторда фуқароларга давлат ва жамият бошқарувининг барча босқичларида фаол иштирок этиш, ҳар бир қабул қилинаётган муҳим ҳужжатлар ижросида ўз овозига эга бўлиш имконияти ҳам яратиб берилмоқда.

Хусусан, фуқароларга, уларнинг сони

юз минг нафардан кам бўлмаса, қонунчилик таклифларини парламент куйи палатасига қонунчилик ташаббуси тартибида киритиш ҳуқуқи берилмоқда. Асосий қонунимизга бундай қонуннинг киритилиши давлат ишларини бошқаришда фуқароларнинг иштирокини кенгайтиради.

Асосий қонунимизда яна бир муҳим норма — агар шахснинг ўз айбини тан олганлиги унга қарши ягона далил бўлса, у айбдор деб топилиши ёки жазога тортилиши мумкин эмаслиги қафолатланмоқда. Бу ҳол жиноят бўйича ҳақиқатни аниқлаш, шунингдек, айбсиз инсонларнинг жавобгарликка тортилишининг олдини олишга, айна пайтда, жиноят содир этган ҳақиқий айбдор шахс ёки шахсларни аниқлашга хизмат қилади.

Дилшод АРЗИҚУЛОВ,
Жамоат ҳавфсизлиги
университети доценти.

НАЖОТ — МАКТАБДА

Президентимиз Шавкат Мирзиёев таълим сифатини ривожлантиришга, мактабларнинг моддий-техник базасини мустаҳкамлашга, ўқитувчи ва мураббийлар қадрини улуглашга ҳар доим юксак эъҳтибор қаратиб келмоқда.

Шу эъзоз туфайли асосий вазифаси билим бериш, тарбиялаш бўлган устозлар ҳар хил ишларга жалб этилмайдиган бўлди. Аввалгидек, дуч келган ишларга ўқитувчиларни чақириш, керак бўлса мажбурлашдек хунук ҳолатларга нукта қўйилди. Буларнинг барчаси замирида ўқитиш сифатини юксалтиришдек эзгу мақсад мужассам. Зеро, илми ва саводли авлод мамлакат тараққиётини таъминлашга қодир бўлади.

Кўпгина ўқитувчилар синф раҳбари деган ўта масъулиятли вазифа соҳибларидирлар. Ўқитувчиликнинг ишлари нақадар кўплигини шу касб соҳибларидан бошқалар ҳам яхши тасаввур этадиларки, айниқса синф раҳбарларининг зиммасидаги вазифалар бунинг катта қисмини ташкил этади. Синф раҳбарининг ўз мутахассислигидаги дарсларидан ташқари ҳар ҳафтада бир маргалик

тарбиявий соат дарси борлиги ҳаммага маълум. Шундай вазифа эгаси бўлган муаллим ёки муаллиманинг тарбиявий ишлар бўйича анчагина катта ҳужжатлар мажмуаси бўлиши талаб этиладики, тарбиявий соатлар таквими иш режаси улар ичида арзимаган бир неча саҳифани ташкил қиларди.

Тезкор аср, замон шиддати билан боғлиқ бир қанча муаммолар орасида, маълумки, тарбия масаласидаги оғриқли нуқталарнинг кўпайиб бориши ҳам кенг муҳокамаларга сабаб бўлмоқда, улардан кўпларининг ечимини топишга эришиш қийин кечмоқда.

Менимча, анча йиллар бўлдимки, “таълим-тарбия” бирикмаси ўрнида “тарбия ва таълим” дейиш ўринли бўлади, чунки таълимдан кўра тарбия муҳимроқдир, деган фикр илгари сурилганди. Аммо тилимиз

одатланиб қолган қолган бу икки сўздан иборат муҳим вазифа номи шундайлигича сақланиб, қўлланиб келинмоқда. Бироқ, тан олишимиз керакки, муҳими унинг қандай номланиши бўйича тортишиш эмас, зиммамизга қўядиган вазифаларини қандай бажаришдир.

Нафақат тарбиявий соатларда, балки ҳар бир дарсада тарбия ишлари олиб борилиши керак, ўқитувчининг дарс ишланмасида уч йўналишли мақсадлар кўзда тутилади: таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи. Аммо тан олиш керакки, фанлар дарсларида ўша кунги мавзу етакчилик қилади, бу эса таълимий мақсадга тааллуқлидир. Хоҳласа-хоҳламаса, ўқитувчи асосий эътиборни шунга қаратиши лозим, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларга эса моҳир ва тажрибали устозларгина керакли даражада эриша оладилар.

Бир неча ўқувчи уй вазифасини бажармаган, муаллим бунга муносабатини маълум қилса-да, жиддий тўхталиб ўтишга вақти йўқ: мавзунини ўргатиш лозим. Натижада эртасига бугунгидан кўпроқ ўқувчи уй ишини бажармасдан келади. Жазо ҳақида эса ҳар хил фикрлар мавжуд. Биров вақт-вақти билан жазо чоралари қўллаб туриш ҳам керак деса, бошқалар жазонинг фойдадан кўра зарари кўпроқ, деган фикрларни ҳам

илгари суради.

Президентимиз шу лавозимда иш бошлашлари биланоқ китобхонликни ривожлантиришга жиддий эътибор қаратишлари, жорий йил баҳоридан эса илгари суриб, уни амалга оширишда халқимизда катта иштиёқ ҳосил қилганлари беш ташаббусдан бош мақсад ҳам у кишининг муҳим ва маъноли хитоблари бўлмиш; “Тарбия, тарбия ва фақат тарбия!” дир.

Тарбия учун энг асосий восита эса китоб, китобхонликдир. “Адабиёт” сўзининг маъноси асосини “одоб” ташкил этади. Барча яхши китоблар тарбия мақсадини кўзда туттади. Бевосита тарбиянинг ўзига бағишланган китоблар ҳам кўплаб нашр этилмоқда. Жаҳон адабиёти, ўзимизнинг мумтоз ва замонавий адабиётимиз сара намуналаридан танланган кўчирмалар киритилиши, шунингдек, таълим-тарбияга, ўз-ўзини ривожлантиришга оид тестлар жамланмаси тузилиши, улардан нафақат тарбия дарсларида, балки бутун таълим-тарбия жараёнида кенг фойдаланиш ишларини йўлга қўйиш чоралари кўрилса яхши бўларди деб ўйлайман.

Нигора АННАЕВА,
Шаҳрисабз туманидаги
74-мактабнинг бошланғич синф
ўқитувчиси

Конституция меники, сеники, бизники!

Мамлакатимиздаги барча таълим муассасаларида бўлганидек, Самарқанд вилояти Каттақўрғон тумани 2-сон касб-ҳунар мактабида ҳам “Конституция меники, сеники, бизники! Конституция ўзимизники!” шиори остида тарғибот тадбири бўлиб ўтди. Унда Конституцияга киритилиши режалаштирилган ўзгартиришлар, янгиланаётган Бош Қомусимизнинг мамлакатимиз тараққиётидаги тутгун ўрни ҳамда референдум ўтказиш тартиби ҳақида сўз борди.

Тадбирда бадиий чиқишлар ҳамда кўргазмалар чиқишлар ташкил этилиб, мактаб жамоаси ва ўқувчилар фаол иштирок этишди.

Таъкидлаш керакки, Конституциявий Қонун лойиҳасида ёшлар учун алоҳида боб қўшилиб, ёшлар ҳуқуқлари ҳимояланиши ва уларнинг жамият ва давлат ҳаётида фаол иштирокини рағбатлантириш кафолатланмоқда.

Жумладан, давлат:

- ёшлар ҳуқуқлари ҳимояланиши ва уларнинг жамият ва давлат ҳаёти-

да фаол иштирокини рағбатлантиришни кафолатлапти;

- ёшларда миллий ва умуминсоний кадрларга содиқлик, халқнинг бой маданий меросидан фахрланиш, ватанпарварлик туйғуларини шаклланишига ғамхўрлик қилиши белгиланаяпти.

Бундан ташқари, ёшларнинг таълим олиши, ижтимоий ва тиббий ҳимояси, уй-жойли бўлиши, бандлиги учун шарт-шароитлар яратиш – давлатнинг конституциявий мажбурияти сифатида киритилаяпти. Дав-

лат шу орқали ўз зиммасига муҳим мажбуриятларни олмоқдаки, мазкур нормалар, нафақат ёшлар манфаати, балки бутун жамиятимиз ва мамлакатимизнинг келгуси тақдири учун муҳимдир.

Тадбирда шу каби ўзгаришлар айтиб ўтилиб, 30 апрелда бўлиб ўтадиган Референдумда ҳаммани фаоллик кўрсатишга чақирилди.

Гавхарой ҒАНИЕВА,
Самарқанд вилояти
Каттақўрғон тумани 2-сон
касб-ҳунар мактаби ўқитувчиси